

საბერძნეთის ბრძენი

დიოგენი

თარგმანი.

გ. მარგალიტაძის მიერ.

ახალ-სენაკი

სტამბა ძმ. თავართქილაძეებისა

1896

საბერძნეთის ბრძენი დიოგენი

I

სოკრატის მოწაფენი.

ბერძნების მასწავლებელი სოკრატი გარდაიცვალა ქალაქ ათინაში. თანახმად მსაჯულთა დადგინებისა მან მამაცურად და მშვიდად დალია თასით საწამლავი. ეს იყო ოთხასი წლის წინად ქრისტეს დაბადებამდის. დამსჯელნი სოკრატის ფიქრობდნენ, რაკი სოკრატს მოვკლავთ, გაგვიადვილდება ცხოვრება, ვინაიდგან სხვა აღარავინ გამოჩნდება ჩვენი სინიდისის მღვიძებელი და თავისუფლად შეგვეძლება უწინდებურად ვიფარფაშოთ ცოდვების მორევში. მაგრამ სოკრატის მიერ თქმულნი სიტყვანი არ გაჰქრენ უნაყოფოდ. სოკრატის სწავლა მოძღვრობა ბევრმა შეიგნო და შეითვისა. აი რას ასწავლიდა სოკრატი: ადამიანი იტანჯება თავის გაუგებრობით, იტანჯება იმიტომ, რომ ყურს არ უგდებს სინდისის მხილებას. ეს ხმა სინდისისა ადამიანშივეა და მარად მზად არის უშველოს მას. მხოლოდ მარტო იმას შეუძლია ბედნიერი იყოს, ვინც უჯერის და ემორჩილება სინდისის მხილე-

– 4 –

ბას. სინდისი ამხელს კაცს, რომ ის ვალდებულა იცხოვროს არა თავის ნდომათათვის, არამედ იმისთვის, რომ სხვებს უშველოს, გარნა ადამიანს ხელს უშლიან იმისი ბიჭიერნი ენებათ-დეღვანი, რომელთაც ის ვალდებულა მედ-

გრად ებრძოდეს. მხოლოდ მარტო იმა გზით შეიძლება კაცმა მიაღწიოს უმაღლეს სიკეთეს და ბედნიერებას. ამის მისაღწევათ ბევრი ცოდნა არცაა საჭირო, მით უმეტეს, რომ ბევრის ცოდნა ჩვენ არც კი შეგვიძლია. გარდა ამისა კაცის ბედნიერება რომ ბევრის ცოდნაზე იყოს დამყარებული, მაშინ ვინ უნდა გახდეს ბედნიერი? მხოლოდ ის, ვისაც ბევრი ფული აქვს, ვისაც შეუძლია შეისწავლოს მეცნიერება, დაიგირაოს მასწავლებლები და იაროს მაღალ სასწავლებლებში, მაგრამ ამ ნაირი მდიდარნი და მოცლილნი ცოტანი არიან და მათ შორისაც ძლიერ ცოტანი მოიპოვებიან ბედნიერნი.

უმთავრესი სწავლა მასში მდგომრეობს, რომ გავიცნათ თავისი თავი. ამისთვის არავითარი ნივთიერი ხარჯი საჭირო არ არის; საჭიროა მხოლოდ ყურის დაგდება სინდისის შინაგან მხილებისა, რომელიც ეუბნება კაცს, თუ როგორ უნდა ცხოვრობდეს ის, როგორ უნდა ექცეოდეს სხვთა და რასშია მისი ბედნიერება.

– 5 –

აგრე ასწავლიდა სოკრატი და მრავალნი მოწაფეწი მიიზიდა. მოწაფეებს უყვარდათ სოკრატი, როგორც მამა და მწარედ სტიროდნენ, როცა ის კვდებოდა. სოკრატი კი სიკვდილის ჟამს არიგებდა მათ, რომ არ ემწუხრნათ, ვინაიდან კარგათ იცოდა, რომ იმ საწამლავს, რომელსაც ის ძიილებდა, შეეძლო მასთან ერთად მოეკლა და გაექრო ის ჭეშმარიტება, რომელიც მან შეიგნო და ადამიანთ გარდასცა.

სოკრატი ასწავლიდა უბრალოდ, ნათლად და ყველა მასთან მოსაუბრეს ბრძნულ რჩევას აძლევდა, მაგრამ სოკრატის სიტყვათაგან მოწაფენი იმახსოვნიდნენ მხოლოდ მას, რაც თვითოეულ მათგანისთვის უფრო გამოსადეგი იყო, რაც უფრო უახლოვდებოდა მათ საკუთარ ცხოვრებას. მთელი სოკრატის სწავლა-მოდვრებისაგან თვითოეული მოწაფე ბეჯითად იმახსოვნიდა მხოლოდ მას, რაზედაც თვითონ უფრო ჩაფიქრებულიყო; და ფიქრობდა, რომ მასწავლებელი მხოლოდ ამაზედ ესაუბრება მას. ამის გამო თავის მასწავლებლის მოძვრების სხვა-და-სხვა მხარეებს კი ივიწყებდა. ამიტომაც როდესაც მოწაფენი ერთად შეგროვდებოდნენ, თუ მათ შორის სოკრატი არ იქნებოდა, კამათობდნენ მასზედ, რომელ იმათგანს უკეთ ეს-

მის სოკრატი და იმისი სწავლა.

სანამ სოკრატი ცოცხალი იყო, მოწაფეებს აკავშირებდა ურითერთმორის საერთო სიყვარული მისდამი, მაგრამ იმის სიკუდილის შემდეგ მათ შორის ჩამოვარდა განხეთქილება და მტრობა, განსაკუთრებით მათ შორის, რომელთაც სოკრატი პირადათ არც ენახა და არც ესმინა მისი საუბარი, არამედ იმისი სწავლა-მოძღვრება გაეგო სხვა პირთაგან. თვითოეული მათგანი თავისებურად ასწავლიდა და არწმუნებდა, ვითომ სოკრიტიკ ამასვე ამბობდაო. აქედგან გამოდიოდა, ვითომ სოკარატი ხან ერთს ამბობდა და ხან მეორეს, ერთი მეორის წინააღმდეგს. ამის გამო კამათობდნენ და მტრობდნენ სოკრატის მოძღვრების სსვადასხვა მიმდევარნი.

დიდი ხნის შემდეგ ადამიანნი მიხვდნენ, რომ სოკრატს არ შეეძლო ესწავლებინა ის, რის გამოც აგრე კამათობდნენ და მტრობდნენ ისინი.

მაშინ მათ დაიწყეს სოკრატის სწავლა-მოძღვრების საფუძვლიანად გამოკვლევა და მართლაც გონივრულად და რიგიანად შეიგნეს იმისი მოძღვრება.

როცა სოკრატი გარდაიცვალა, მაშინ კი მის მოწაფეთა მორის აგეთი ერთობა როდი იყო.

ერთმა იმის მოწაფეთაგანმა, პლატონმა, რომელიც იყო მდიდარი და გამოჩენილი შთამომავლობით, და რომელსაც სოკრატი მეტად უყვარდა, კარგათ გაიგო ერთი ნაწილი სოკრატის სწავლისა და კიდევაც ჩასწერა იგი. სოკრატის სწავლა-მოძღვრებისაგან მას ყველაზედ უფრო მოსწონდა სიტყვანი სოკრატისა მასზედ, რომ ცხოვრება საჭიროა საზოგადო სიკეთისათვის, ე. ი. კაცი უნდა ცხოვრებდეს ისთე, რომ თავისი ცხოვრებით რაც შეიძლება მეტი სიკეთე მოუტანოს ხალხს. პლატონმა დაიწყო სჯა მასზედ, თუ რა არის ეს საზოგადო სიკეთე, საიდგან წარმოსდგა ისა, ვინ გააჩინა ისა, საიდგან წარმოსდგა მთელი ქვეყნიერება და სხვა. ის იყო ძლიერ გონიერი და მჭერმეტყველი და ბევრი წიგნები დასწერა. მაგრამ პლატონმა ვერ შეასრულა უპირველესი ანდერძი თავისი მასწავლებელისა. ის ისევ მდიდრად და დიდკაცად დარჩა, და ამიტომ ვერ გახდა ძმად საწ-

ყალი მუშა ხალხისა. მდიდარ ბერძენთ უყვარდათ იმისი ყურის გდება, აჩუქეს მას ერთი ნაკვეთი მიწა და აუშენეს ზედ სახლი. იქ დადიოდნენ მრავალნი მდიდარნი და გამოჩენილნი გვარისანი სასწავლად. ღარიბთათვის კი იქ ადგილი არ იყო. ეს სკოლა იწოდებოდა აკადემიად.

– 8 –

მეორე მოწაფე სოკრატისა იყო არისტიპი, ესეც მდიდარი და გამოჩენილი გვარისა. მას ბევრჯერ სმენია სოკრატისაგან, რომ ვინც სტკბება სხვა-და-სხვა სიამოვნებითა არა ზომიერად, გემრიელად სჭამს და სვამს, მეჯლიშობს, დადის სხვა-და-სხვა თვალის სასეიროებზე, მას ადრე მობეზრდება ყოველივე ესა, და გახდება ყოვლად უბედურ კაცად. ამნაირ კაცისათვის ყოველი შრომა სამძიმარია, და თვით სიამენიც კი აღარ ახარებენ, არამედ მას იპყრობს ნალველი და მოწყენილობა. ის კი, ვინც მთელ თავის სიცოცხლეს ატარებს შრომაში, ცოტადენ სიამესაც დიდ სიხარულად სთვლის და ადვილათაც შეუძლია დარდი და ნალველის თავიდგან მოშორება. არისტიპმა თავისებურად გაიგო ეს სიტყვები. იმან დაიწყო ცხოვრება თავის სიამოვნებისათვის, მაგრამ ისე, რომ არასოდეს არ გამძღარიყო სიამოვნებითა, არ მობეზრებოდა. ამისთვის ის ცდილობდა ყოველივე სიამოვნებას და დროს გატარებას ზომიერად მისცემოდა.

სხვაფრივ, ამბობდა იგი, ცხოვრება ჩირად არა ღირს, თუ არ თავის სიამოვნებისათვისო.

კიდევ ჰყავდა სოკრატს მოწაფე, სახელდობ ანტისფენი. ის არ იყო დიდი გვარიშვილისა.

– 9 –

დედა იმისი იყო უცხოელი. ბერძნებს ქათინაში ჩვეულებად ჰქონდათ, რომ სამსახურში ადგილს აძლევდნენ მხოლოდ მას, ვისიც მშობელნი ათონის ძირითადნი მცხოვრებნი იყვნენ. ყველა დანარჩენთ შეეძლოთ ის ემოქმედა, ვისაც რა სურდა: ვაჭრობა, ანუ ხელოსნობა; სამართველოში კი არ მიიღებდნენ. ანტისფენს არ შეეძლო ვაჭრობისთვის ხელი მოეკიდა, ვინაიდგან თავისი თანხა არ ჰქონდა, სასარგებლო ხელოსნობაც არა იცოდა რა. ამიტომ მას წილად ხვდა პური არსებისა მოეპოვა უბრალო შავი მუშაობითა. იმას ჰქონდა დი-

დი სურვილი და მისწრაფება სწავლისადმი და თავისუფალ დროს დადიოდა სხვა და სხვა ათინის მასწავლებლებთან. როცა მან სოკრატის სწავლა მოისმინა, ყველა სხვა მასწავლებლები მიატოვა და მას დაუკავშირდა ისე, როგორც შვილი მამას.

ანტისფენი სცხოვრებდა ქ. პირეიაში ათი ვერსის მანძილზე ათინიდგან და ყოველ დღე დადიოდა სოკრატთან ათინაში, რომ მოესმინა იმისი სწავლა ცხოვრების შესახებ. ანტისფენი სცხოვრებდა დიდ სიღარიბეში, და მისთვის დიახაც ძვირფასი იყო ისა, რომ სოკრატს არა სძულდა ღარიბნი და მონანი, არამედ ასწავლი-

– 10 –

და, რომ გვიყვარდეთ ისინი და ყველა ადამიანი, როგორც ღარიბთ, ეგრე მდიდართ, ვრაცხდეთ თვის ძმებადაო. სოკრატის სწავლა-მოდლებრებისაგან ანტისფენმა შემდეგი შეიგნო: ყოველი ადამიანი უნდა ცხოვრებდეს ისე, რომ სიღარიბეში და გაჭირვებაში ბედნიერად უნდა გრძნობდეს თავს. გაიგო რა ეს ანტისფენმა, დაიწყო სწავლება ღარიბთა, მონათა და სხვათა.

სოკრატის სიკვდილის შემდეგ ანტისფენმა დაიწყო ხალხის სწავლება ერთ თავისუფალ და ღობით შემოზღუდულ ადგილას, სადაც მის სასმენად გროვდებოდნენ ისინი, ვისაც აკადემიაში არა ღებულობდნენ. ეს ადგილი იწოდებოდა ბერძნულად „კინოსარხი“, რაიცა ქართულად ნიშნავს ადგილი ძაღლებისა.

ანტისფენი ასწავლიდა, რომ ბედნიერება არა მდგომარეობს სიმდიდრეში, არცა გამშვენიერებულ სრა-სასახლეებში, არცა ჭამა-სმაში და არცა მაღალ წოდებაში.

ბედნიერება, – ამბობდა ისა, – თვით ადამიანშივეა, მის შინაგან არსებაში. ბედნიერებისთვის და ადამიანის სულის სიმშვიდისათვის საჭიროა სათნოება. ბრძენი ადამიანი მხოლოდ მასში ეძიებს თავის კეთილ მდგომარეობასა, და არა

– 11 –

მიხედავს მას, ამის გამო გაჰკიცხვენ თუ პატივსა სცემენ მას. ის ემსახურება თავისს სინდისს, თავის ღმერთს და არა ჰფიქრობს სხვა რაიმე სიკეთეზე. სცხოვრებდე, რაც შეიძლება უბრალოდ და ღარიბულად და თავისი სხეულის-

თვის ცოტათი უნდა კმაყოფილებდე. მაშინ ცოტათი საჭიროებ სხვათა შემწეობაში და ცოტაოდენ დამოკიდებული ხარ მათგან. ადამიანი, რომელიც აგრე სცხოვრებს, არა საჭიროებს მფარველობასა ძლიერთა ამა ქვეყნისა, არცა სიმდიდრესა და არცა დიდსა განსწავლასა. მხოლოდ ის იქნება მშვიდი და მხიარული, ვინც შესძლებს დათრგუნოს თავისთავში ყოველივე მედიდურება და ყოველნი ნდომანი. მხოლოდ ამაშიდ მდგომარეობს სიბრძნე ადამიანისა. და რომ ამნაირ ბრძენ ადამიანებად გავხდეთ, საჭიროა ყური უგდოთ ხმასა სინდისისა და გონებისასა. ხმა სინდისისა ყოველთვინ ამხელს ადამიანს, როცა ის სწორ გზიდგან უხვევს, მხოლოდ საჭიროა, არ წაუყრუოთ მას. ერთი სიტყვით, ანტისფენი თვის მოწაფეებს არწმუნებდა მიეტოვებინათ თავყვანის ცემა წარმართთა ღმერთებისა და უქადაგებდა იმ ღმერთზე, რომელიც სცხოვრებს ყველია ადამიანის სულსა და გულში.

– 12 –

აგრე ასწავლიდა ანტისფენი და თავისი ცხოვრებით მაგალითს აჩვენებდა, რა ცოტას საჭიროებს ის ადამიანი, ვასაც სურს გონივრულად იცხოვროს. მას არა ჰქონდა თავისი საკუთარი თავშესაფარი, დადიოდა ის, როგორც ლატაკი, დაგლეჯილ ტანის-სამოსში, ყავარჯნით ხელში და თოფრით ილლიაში ამოდებული. მასთან დადიოდა ხალხი და მისგან სწავლობდა ნამდვილ ცხოვრებას.

ანტისფენის ერთ მოწაფეთაგანი იყო დიოგენი.

II.

დიოგენი ხდება მოწაფედ ანტისფენისა.

ყოველ დროს და ყველა ხალხს ჰყოლია ბრძენნი მასწავლებელნი, რომელნიც ასწავლიდნენ მას და უჩვენებდნენ სწორ გზას ცხოვრებისას. ბევრი მათგანის სწავლა-მოდღვრებამ ჩვენამდისაც მოაჰწია. როდესაც ჩვენ მათ ნაწარმოებს ვკითხულობთ, ხშირად ვივიწყებთ, თუ რა შრომა და რანაირი წვალება მოუწდათ მათ ქემმარიტების შესაგნებად. ჩვენ გვგონია, რომ ის ბრძენი, ეგრე დაიბადნენ ბრძნებად. ზოგჯერ

კიდევაც შეგვშურდებათ, რისთვის ჩვენც ისეთ-ნივე არ დავიბადენით. უმეტეს ნაწილათ კი სიყმაწვილე ამნაირ ადამიანებისა და პირველნი წელნი მათი მოწიფულობის ყოფილან ძლიერ ქარიშხლიანნი, არა მსგავსნი მისა, რასაც ისინი შემდეგში ასწავლიდნენ. რაკი ჩვენ გავიგებთ ამათ უწინდელ ცხოვრებას, მაშინ ვსცნობთ, რა მძიმე შრომით გამოთელეს იმათ ჭემმარიტს გზაზე და იწყეს სვლა მასზედ. აი რაისთვის არის საგულისხმიერო ცოდნა მათი ცხოვრებისა. როდესაც ჩვენ ვკითხულობთ მათ ცხოვრებას, შევიგნებთ, რომ ჩვენი ცხოვრება ხდება ცუდათ ანუ კარგათ არა მიტომ, რომ ჩვენ ეგრე ვიბადებით, არამედ მისგან, რავდენათ ჩვენა გვსურს და ვშრომობთ გავაუმჯობესოთ თავისი თავი.

დიოგენსაც ასე მოუვიდა.

ის დაიბადა ქ. სინოპში, შავი ზღვის პირზე, ოთხას თოთხმეტი წლის წინედ ქრისტეს დაბადებამდის. ეხლა ეს ქალაქი ოსმალთ ეკუთვნით, მაშინ კი ბერძნების იყო. მასში ცხოვრებდნენ ბერძენნი, თავის სამშობლოდგან გადმოხვეწილნი. სინოპი ეხლა პატარა, ტალახიანი ქალაქია, დიოგენის დროს კი ჰყვაოდა და

დიდი აღებ-მიცემა ჰქონდა. ამ ქალაქში მამა დიოგენისა, იცესი, იყო ზარაფი და დიდ ფულს ატრიალებდა. ფულებით ახლო ადამიანის გაფუჭება ადვილია, ცდომილება დიდია. ფულით ყოლისფრის ყიდვა შეიძლება. ფული ადამიანს გაიტაცებს და ბევრი ადამიანი იღუპება მისგან. ოცესიც ძლიერ გაიტაცა ფულებმა და ერთბაშათ გამდიდრების მადა აღუძრა. მან დაიწყო ყალბი ფულების ჭრა, მამას შვილიც მიჰყვა და ორთავ იწყეს ყალბი ფულების კეთება. მაგრამ ეს საქმე დიდხანს ვერ აწარმოვეს. ერთხელ მუშა გააჯავრეს, რომელმაც სასამართლოში დაასმინა ისინი. იცესი დაიჭირეს და საპყრობილეში დაამწყვდიეს და იქვე გარდიცვალა. შვილი იმისი კი გაიქცა ქალაქიდგან.

ამ დროს დიოგენი მოწიფული იყო. მან დაიწყო სხვა და სხვა ქალაქებში ტანტალი და ოდნავ კიდევ მუშაობდა აქა-იქ, თავისუფალ დროს ფიქრობდა მასზედ, სცხოვრებს ის, როგორც საჭიროა, თუ არა.

ბევრი ჰაზრი ტრიალებდა მის თავში. გარ-
ნა ერთი მეორეში ერეოდა და მისთვის ძლიერ
საძნელო იყო გამოერკვია რაიმე, და თუ ვინ-
მეს მიმართავდა, არავინ არა შველოდა. ზოგს
მისი არა ესმოდა რა, ზოგნიც დასცინოდნენ,

– 15 –

ზოგთ ებრალებოდა ისა და ამბობდნენ: „მაგისა-
გან სახეირო არა გამოდგება რა, ჭკუა თავიდ-
გან გამოსვლიაო“.

ხოლო დიოგენი გრძნობდა, რომ ადამია-
ნნი აგრე მიტომ ამბობენ, რომ თვით არა სც-
ხოვრებენ ისთე, როგორც საჭიროა და არა
იციან, რასში მდგომარეობს სიმართლე.

ამნაირი ჰაზრებით გამსჭვალული დიოგე-
ნი მივიდა ქ. ათინაში. მას დიდიხანია გაგონი-
ლი ჰქონდა, რომ ამ ქალაქში ცხოვრებდა ბრ-
ძენი სოკრატი, რომელიც ასწავლიდა ხალხს,
როგორ უნდა ცხოვრება. მას ისიც გაგონილი
ჰქონდა, რომ ეს მასწავლებელი, რომელიც
ხალხს მეტად უყვარდა და არ მოსწონდათ მხო-
ლოდ მსაჯულთა და მართველთ, დასჯილ იქმ-
ნა, როგორც დიდი დამნაშვე. ეხლა კი მის
ნაცვლად ხალხს ასწავლიდნენ მოწაფენი მისნი.
დიოგენმა დაუწყო ყურის გდება მათ სწავლას
და ყველაზედ მეტად მას მოსწონდა ბრძენი
ანტისფენი.

ამ დროს ანტისფენს მოწაფეთა რიცხვი
შეუმცირდა. რასაც ანტისფენი ასწავლიდა, იმი-
სი შესრულება მათ ძნელად ეჩვენათ. ამავე
დროს ანტისფენიც მეტად დანაღვლებული
იყო, სულით და გულით სწუხდა დაკარგვას

– 16 –

თავის საყვარელ მასწავლებელისა, რომელსაც
ხალხის მტრობამ და შურმა ბოლო მოუღო.

სწორედ ამ დროს ანტისფენთან მივიდა
დიოგენი. აი ესეც, – იფიქრა თავისთვის ანტის-
ფენმა, მოსულა აქა ყური უგდოს მოხუცს მხო-
ლოდ მისთვის, რომ არა იცის, სხვა რა აკე-
თოს. გავაგდე მათას აქედგან!

რისთვის მოსულხარ შენ ჩემთანა? სასტი-
კად ჰკითხა მან დიოგენსა.

მოდღვარ, მე მოვსულვარ თქვენი სწავლის
მოსასმენად; მსურს, სწორად ვიცხოვრო.

საჩქაროდ გამეცალე, მე არავინ არა მსურს.
თქვენ კეთილ საიმედო ხალხი არა ხართ. თავი

დამანებეთ.

მოძღვარ, მე არა წავალ შენგან.

- დაიკარგე! დაუღრიალა ანტისფენმა, და სწვდა მას ჯოხითა.

- რავდენიც გსურს, იმდენი მცემე, მაგრამ იცოდე, რომ ჯერ კიდევ არა გაზრდილა ისეთი მაგარი კეტი, რომელსაც შეეძლოს ჩემი გაძევება შენგან; მცემე, მაგრამ მასწავლე, მტკიცედ უპასუხა დიოგენმა.

- ანტისფენმა ჯოხს ხელი გაუშვა და სახე მისი გაბრწყინდა სიხარულითა.

- ჩემო მეგობარო, - უთხრა მან, - გადამეხვიე

- 17 -

და მაპატიე! ახლა ვხედავ, რომ შენ აიტანე სასტიკი გამოცდა; შენ არა თუ მძლავრი ხარ სხეულითა, არამედ სულითაც. ნუ დამაგდებ მე და მიშველე, ვიწყოთ ერთად სწავლა სიმართლისა დე განუმარტოთ იგი ადამიანთა.

და მათ იწყეს ერთად ცხოვრება.

როდესაც დიოგენი ათინაში მივიდა, იმას კიდევ ჰქონდა რამოდენიმე გროში, მაგრამ ცოტაოდენ დაფიქრების შემდეგ ყველა ის გლახაკთ დაურიგა. წინაპირველად მას მონაც ჰყავდა, სახელდობ მანესი. ერთხელ დიოგენმა უამბო მანესის რაც ანტისფენისაგან შეიგნო და არწმუნებდა, ორთავემ ღარიბულად ვიცხოვროთო. მაგრამ მონამ არ ისურვა ესა და თავისი ბატონისაგაწ გაიქცა. ამის შემდეგ დიოგენს შეხვდა ერთი ნაცნობი და უთხრა:

- რატომ არ ეძებ მანესს? განუცხადე უფროსთ და დაგიბრუნებენ მას.

- რისთვის, - უპასუხა დიოგენმა: - თუმც მანესის კი შეუძლია უჩემოდ გაძლება, განა მე კი ვერ გავძლებ უმისოდ? დაე, ისეირნოს თავისუფლად.

დიოგენი მარად იმაზედ ფიქრობდა, თუ როგორ უნდა ეცხოვრა მას, რათა არას დროს

- 18 -

და არავისთვის ცუდი არ ექმნა, - როგორ უნდა შეეცვალა თავისი ცხოვრება სამხიარულოდ და არა სავალალოდ, როგორც აქამდის „თუმც მე კარგად ვიქნები, - ფიქრობდა ისა, - ჩემს გარეშემო მყოფნიც კარგათ იქნებიან“.

ამ დროს ათინელთ წლიური დღეობა და-

უდგათ. ამ დღეს ათინაში მრავალი ხალხი შეგროვდა; მთელი დღე თავს ირთობდნენ სხვა და სხვა თამაშითა, ღამე კი ქეიფობდნენ. ამ განცხრომაში დიოგენს არავითარი მონაწილეობა არ მიუღია, საღამო ჟამს ის გამოძღა შვრიის ქაშითა, შემდეგ გაეხვია თავის დიდ წამოსასხამში და ქალაქის მოედანზე ერთ თავისუფალ ადგილას მიწვა. აქედგან ის უცქეროდა ხალხის გროვას, რომელიც განუწყვეტლივ ხმაურობდა და ჩაუფიქრდა თავისს ცხოვრებას.

აი, – ფიქრობდა ისა, – ადამიანნი მხიარულებენ, ერთს დღეს დასტკბენ და გაძღენ თამაშითა, ეხლა კი ტრაქტირებში წავიდ-წამოვიდნენ. იქ ისინი ლაზათიანად გამოძღებიან და დათვრებიან. მე კი რისთვის არ უნდა ვიცხოვრო ისე, როგორც ისინი ცხოვრებენ? რატომ მე განვდეგილვარ მათგან და მსურს სხვაფრივ ცხოვრება?

დიოგენი იჭვმა გაიტაცა: სცხოვრებს ის

– 19 –

ისე, როგორც რიგია, თუ არა?

უეცრივ რაღაც ხმაურობა მოესმა, მიიხედ-მოიხედა და თავი დაინახა, რომელმაც თიხის ჯამთან მიირბინა დანარჩენ ქაშს ჭამა დაუწყო. დიოგენმა შეხედა თავვსა და თავ-მოწონებით სთქვა თავისთვის: რას ჩაფიქრებულხარ დიოგენო? ეს თავი კმაყოფილია შენგან მონარჩენ საჭმლითა, შენ კი, გონიერი ქმნილება, ჰგოდებ მასზედ, რომ გამომძღარი და გამომთვრალი ვერ განისვენებ რბილ ბალიშებსა და ფერად-ფერად ხალიჩებზედ! ამნაირი გონიერი ჰაზრებით განამტკიცებდა დიოგენი თავის თავსა, როცა მას იჭვი დაეზადებოდა, და მალე სრულიად განთავისუფლდა ყოველივე იჭვიანობისაგან და დარწმუნდა, რომ მისგან არჩეული გზა ცხოვრების წყაროა.

III

როგორ ცხოვრებდა დიოგენი.

დიოგენმა მალე მუდმივ ბინადრობაზედაც ხელი აიღო და იქ იძინებდა, სადაც კი დაუღამდებოდა. კარგს ამინდში მას გარეთ ეძინა, გაშლილ ცისაქვეშ.

– 20 –

ამნაირ სახურავს ქვეშ, – ამბობდა ისა, – ყველა ხალვათადა, ყველასათვის საკმაო ადგილია. ვარსკვლავნიც ღამ-ღამობით კამშაშობენ და კრთებიან, თითქო ურთიერთშორის საუბრობდენ მის შესახებ რასაც ჩვენს დედა მიწაზედ ხედავენ. უცქერი მათ და მოწყენილობას სრულიად არა გრძნობ, თითქო მარტო არც კი იწვე, არამედ ხალხთან.

ავდარში კი დიოგენი ალაყაფის კარებს შეეფარებოდა ხოლმე. ათინაში სხვა და სხვა ღმერთების სახელობაზე ბევრი ტაძარი იყო აგებული. იყო ტაძარი იმ ღმერთის სახელობაზე, რომელიც, ხალხის თქმით, ელვა-ქუხილს გზავნიდა ქვეყნად; მეორე – იყო იმ ღმერთის სახელობაზე, რომელსაც ომიანობის დროს ევედრებოდნენ. მესამე, – რომელიც ხალხის თქმით, ვაჭრობაში შველიდა, და კიდევ სხვა ბევრი ტაძარი იყო. ტაძრების წინ კი აშენებული იყვნენ დიდრონი ალაყაფის კარები, რომელთა სახურავნი შემკობილი იყვნენ სახეებითა.

ბერძნები ამა შენობათა ასაგებად არავითარ შრომას არა ზოგავდნენ, ხუროთ მოძღვრებსაც კი სამზღვარგარეთიდგან იწვევდნენ. ქალაქები ერთი მეორის წინ თავს მითი იწონებდნენ, თუ რომელ მათგანს უფრო მაღალი და

– 21 –

მშვენიერი ალაყაფის კარები აქვსო. ამის გამო დიოგენი დაცინვით იტყოდა ხოლმე: „ღმერთმა უშველის მაგათ, კარგი სახლები გამიშენესო“. ერთ ტაძართან ალაყაფის კარებ ქვეშ ერთი ცალიერი ბოჩკა ეგდო. დიოგენმა შეიყვარა ეს ბოჩკა და თავის საკუთრებად რაცხდა. ხშირად ის კიდევაც ჩაძვრებოდა ხოლმე შიგა ღამის გასათევად.

ერთხელ დიოგენი ქალაქს გარედ გავიდა და გზა-გზა წავიდა. წყაროს ახლო უნდა გაევილო. გზაში ბიჭი შეხვდა. ბიჭს წყალი მოსწყურდა; მივიდა წყაროსთან, ამოიღო წყალი ტორით, დალია და წავიდა. დიოგენს კი თავისი სასმისი ჰქონდა. რაკი დაინახა, რომ ბიჭს წყლის დასალევათ სასმისი არ მოუუნდა, მაშინვე თავისი სასმისი უკუ აგდო და შემდეგ ახალი სასმისი აღარ შეუძენია: წყლის სმა ტორით იწყო.

შექამანდისთვის დიოგენს თიხის ჯამი ჰქონდა. ერთხელ ის ტრაქტირში შევიდა და მო-

საჭმელი მოითხოვა. ხედავს ერთი ღარიბი შემოვიდა ტრაქტორში სადილისთვის, – უნდა სახლში წაიღოს, მაგრამ ჭურჭელი არა აქვს. დიოგენი უცქერის, აბა რას იზამს ეს ღარიბიო. იმან კი იყიდა პურის ყუა, ამოიღო იქიდგან გული,

– 22 –

შეჭამადი ქერქში ჩაასხა და შინ წაიღო. დიოგენს ესეც ძლიერ მოეწონა.

დიოგენი ხშირად სამოწყალოთი იკვებებოდა ხოლმე, ზოგჯერ სათევზაოთაც დადიოდა ზღვის პირზე. უწინ ის თევზს ხარშავდა, შემდეგ კი უმი თევზის ჭამა დაიწყო, და კიდევაც შეეჩვია. ის სიხარულით ამბობდა: „აი, მე ცეცხლიც აღარ მჭირდება“. ხშირად ის სხვა და სხვა ბალახებს და ფესვებს მიაძღებოდა ხოლმე, მაგრამ ამით მის ჯანმრთელობას არავითარი ზიანი არ ეძლეოდა.

რო უფო ჯანმრთელი ყოფილიყო სხეულითა, დიოგენი სიცივეს და სიცხეს არ ერიდებოდა. ზამთრობით ის ყინულზე ფეხშიშველა დადიოდა, ზაფხულში კი მზისგან გახურებულ სილაზე ტიტველა ეგდო.

ფეხ-საცმლის ტარებას დიოგენმა სრულიად დაანება თავი. ის ამბობდა, რომ ფეხები არასოდეს პირის სახეზე და თვალეზე უფრო სათუთნი არ უნდა იყვნენ და, თუ სიცივის დროს თვალებს და პირის სახეს არ ვიფარავთ და არ გვეშინიან გაციებისა, ფეხებიც ამასვე უნდა შევაჩვიოთო. მთელ მის ტანთ საცმელს შეადგენდა მხოლოდ ერთი განიერი წამოსასხამი. როცა თბილოდა, წამოსასხამს გაშვებულად

– 23 –

ატარებდა, როცა ციოდა, მაშინ კი ორად გაკეცილს ხმარობდა ხოლმე.

ძლიერ შორს გაუვარდა ხმა დიოგენს.

მისი მასწავლებელი ანტისფენი, თან და თან ბერდებოდა და უძღურდებოდა, და ხალხმა დიოგენთნ იწყო სიარული. დიოგენს მშვენიერი ხმა ჰქონდა. ის ისე გონივრულად, მჭერმეტყველურად და სარწმუნოდ ლაპარაკობდა, რომ ყველა, ვინც კი ყურს უგდებდა, უნებლიედ ეთანხმებოდა მას.

ათინის მახლობლად, ზღვაში, იყო კუნძული – ეგინა. იქ ცხოვრებდა ერთი მდიდარი კაცი, სახელდობ ონეზიკრიტი. მას ბევრი რამ

გაეგონა დიოგენის ცხოვრების შესახებ და თავისი უმცროსი ვაჟი ათინაში გაგზავნა იმის გასაგებად, თუ რა კაცია ეს დიოგენი.

შვილიც გაემგზავრა. მამა ელოდა, ელოდა, მაგრამ შვილი არ ბრუნდებოდა. ერთხელ ათინიდგან მოვიდნენ მასთან ვაჭრები და უამბეს: „ჩვენ ვნახეთ შენი ვაჟი, რომელიც ისმენდა დიოგენის სწავლას. როცა ჩვენი ვინაობა გაიგო, გვთხოვა თქვენთვის გარდმოგვეცა, რომ ის თქვენთან ვეღარ დაბრუნდება, რადგანაც არ შეუძლია მასწავლებლის დატოვება.

მაშინ ონეზიკრიტმა უფროსი ვაჟი გაგზავ-

– 24 –

ვნა, – აღარც ის დაბრუნდა. ბოლოს თვითონ გაემგზავრა ათინაში და როცა დიოგენი ნახა და მისი სწავლა-მოდღვრება მოსმინა, – თვითონაც მისი მოწაფე შეიქნა.

დიოგენი ხშირად იტყოდა ხოლმე, რომ ადამიანი უფრო იმისაგამო იტანჯება, რომ ვერ ისრულებს მას, რაცა სურს. მაშასადამე, იმისათვის, რომ არ იტანჯოს და ბედნიერი იყოს, რაც შეიძლება ცოტა უნდა ისურვოს. სურვილი კი ადამიანის მფლობელობაშია. როცა ადამიანი თავის ნდომათაგან განთავისუფლდება, მაშინ ის ბედნიერი შეიქნება. მაშინ მას თავის თავზე საზრუნავი ცოტა აქვს და სხვა და სხვა ნდომათა დასაკმაყოფილებლად არა წვალობს, ამიტომაც მეტი დრო აქვს სხვებს უშველოს.

დიოგენი გლახაკთ პატივით ეპყრობოდა, არიგებდა მათ, შეეყარათ თავისი სიგლახაკე და არ ეძებნათ სიმდიდრე.

– სიღარიბე, – ამბობდა ისა, – თვთ მასწავლებელია, თანაშემწეა სიბრძნისა.

კიდევ, – იტყოდა ისა, – ადამიანმა ცხოვრებისათვის ძალა უნდა მოიკრიბოს როგორც სხეულით, ისე სულით. სხეული იძენს ძალას სამძიმო და ოფლ საღვრელ სამუშაოში. სულს

– 25 –

კი აძლიერებს კეთილი საქმეები.

ის ამასაც იტყოდა ხოლმე, რომ საკუთრებად არა ფერს არ უნდა ვსთვლიდეთ, გარდა თავისი სხეულისა და სულისა. სხეულითაც უნდა ვსარგებლობდეთ პრა მარტო თავისი მუცლისათვის, არამედ სხვათა საბედნიეროდ.

- როდესაც შენ რაიმე საქმეს მოიფიქრებ, - ამბობდა დიოგენი, - უნდა გასაჯო, გონივრულია ის თუ არა, და ამნაირი საქციელისთვის სინდისი დაგსჯის თუ არა. მის შესახებ კი, თუ სხვანი რას იტყვიან, არ უნდა ჰფიქრობდე, მიტომ რომ სოფლის ხმა ისეთივე ცვალებადია, როგორც ღელვა ზღვისა; და თუ მას ყური უგდე და ისე მოიქეცი, ვერავის ვერ ასიამოვნებ; ვერც თავს და ვერც სხვებს ვერავითარ სარგებლობას ვერ მოუტან.

აგრე ასწავლიდა დიოგენი ყველს, ვინც მასთან დადიოდა, და თავისი ცხოვრებით ამტკიცებდა თავისი სიტყვების ჭეშმარიტებას. ბევრი ბერძენი განცვიფრებაში მოჰყავდა დიოგენის სიბრძნეს და ამბობდნენ: „საიდგან გაიგო მან ყოველივე ესა. ეს არ არის შვილი იცესისა, ყალბი ფულების მომჭრელისა, რომელიც სინოპის ციხეში ჩააბრძანეს. თვითონაც როგორც ამბობენ, იმავე საქმეს შეექცეო-

- 26 -

და, ამიტომაც გამოაძევეს სამშობლო ქალაქიდან. ეხლა კი მასწავლებლად გამხდარაო". იყვნენ ისეთი პირნიც, რომელნიც, როცა კი შეხვდებოდნენ მას, პირდაპირ ეუბნებოდნენ:

- მართალია, დიოგენ, რომ უწინ შენ ყალბ ფულებსა სჭრიდი?

ამაზედ დიოგენი უპასუხებდა ხოლმე:

- მართალია, მე წინეთ ცუდათ ვცხოვრებდი, მაგრამ ეხლა კი გამოვიცვალე. თქვენ კი თავის თავზე დაიხედეთ და იფიქრეთ, როგორნი იყავით წინეთ, და მას შემდეგ რამდენათ გამოიცვალეთ?

ამ დროს ათინელთ ომი აუტყდათ თავის მეზობელ მაკედონელებთან. ბრძოლა გაიმართა ათინის ახლო, ქალაქ ხირონესთან. ამ ბრძოლაში დიოგენი ტყვედ დაიჭირეს. მტრებმა დაინახეს, რომე კაცი მშვიდად, მორჩილად უარდებათ მათ ხელში. იფიქრეს, ჯაშუშიაო, და მიიყვანეს მაკედონლების მეფე ფილიპესთან. ამ დროს ფილიპე მეტად მოწყურებული იყო, ყველა მეზობელი ერი დაეპყრო და თავის სამფლობელოდ გაეხადა.

დიოგენი მიჰგვარეს მეფეს და უთხრეს:

- ეს, როგორც ვატყობთ, ჯაშუშია, და უნდა გამოვკითხოთ.

- 27 -

მეფემ ჰკითხა დიოგენს:

- შენ მართლა ჯაშუში ხარ? ეხლა რო გა-
გიშვა, რას მოახსენებ თქვენიანებს?

დიოგენმა უპასუხა:

- მე მათ ვუამბობ შენს გაუმადლობას.

მეფე - ფილიპეს მოსწრებული სიტყვა მე-
ტად უყვარდა. გაიცინა და დიოგენი განათა-
ვისუფლა.

IV

დიოგენის მონად გასყიდვა.

ონეზიკრიტმა, შეიგნო რა დიოგენის სწა-
ვლა მართლ-ცხოვრების შესახებ, თავისი ვაჟებით
დაბრუნდა სახლში - ეგინის კუნძულზედ, და
შედლებისამებრ ასწავლიდა თავის მეზო-
ბლებს სიტყვით თუ საქმით. მხოლოდ თავის
საყვარელ უმასწავლებლოთ მალე მოსწყინდა.
მისწერა მას წერილი და ემუდარებოდა მასთან
ეგინაში მოსვლასა. ამ დროს ათინაში ომიანო-
ბის გამო არეულობა იყო.

დიოგენი გაემგზავრა ეგინაში ხომალდით.
ზღვაში საშინელი ქარიშხალი ამოუვარდათ,
მესაჭემ გზა დაჰკარგა და ხომალდი ტალღებმა

- 28 -

გაიტაცა. მოგზაურნი შეშინდნენ და არ იცო-
დნენ რა მოუვიდოდათ: სადმე კლდეს მიახეთ-
ქავდა მათ, თუ გაიტაცებდა შუაგულ ზღვაში,
ანუ უცხო ქვეყანაში, დასახლებულს უცხო
ხალხითა. გათენდა დილა, ამინდი დაწყნარდა
და, როცა განათლდა, დაინახეს, რომ იმათი
ხომალდი კლდოვან ნაპირისაკენ მიცურავს.
საჭე და ყოველივე მოსაწყობი იარაღი ხომალ-
დისა მოგლეჯილიყო, ამიტომ მიმოსვლა ხო-
მალდს ვეღარ შეუცვალეს. ისინი მიადგენ პირ-
დაპირ კლდოვან ნაპირს, რომელზედაც ხომა-
ლდი გამოირიყა.

საწყალმა მოგსაურებმა, სანამ მოიფიქრებ-
დნენ, თუ რა ექმნათ, როგორ ეშველათ
თავისთვის, - შორს დაინახეს მეორე ხომალდი,
რომელიც რაც ძალი და ღონე ჰქონდა,
პირდაპირ მათკენ მოდიოდა. ძლიერ გაეხარდათ,
იფიქრეს - გვეშველაო, მაგრამ შეცდნენ. ეს ხო-
მალდი მეკობრეთა გამოდგა.

იმ დროში ბევრნი იყვნენ მეკობრენი,

რომელთაც თავისი ხომალდები ჰყავდათ. მეკობრეთა ხომალდი ნაპირს მიადგა. ჩაუშვეს ღუზა, მოახსნეს იალქნები. ჩვენი მოგზაურნი ხედვენ, რომ იმ სიმაღლიდგან გადმოიღეს ნავი და ჩაჯდნენ შიგ შეიარაღებულნი შუბითა, მახვილითა და ფართა.

– 29 –

– საქმე ცუდათ არის, – სთქვეს, – ყველას ცოცხლად წაგვიყვანენ.

მიცურდა მათთან ნავი მეკობრეთა და დაუყვირეს:

ჩაგვბარდით.

მეკობრეთ ჩვეულება ჰქონდათ, თუ ვინმე წინააღმდეგობას გამოიჩინდა, მოჰკლავდნენ და წყალში გადისვრიდნენ; ვინც ნებით ჩაბარდებოდა, ტყვედ წაიყვანდნენ და მონად გაჰყიდდნენ.

დიოგენმა ეს კარგათ იცოდა, ამიტომ ამხანაგებს ურჩევდა, წინააღმდეგობა არ გაეწიათ.

– ეს დიდი უბედურება არაა, რომ ტყვედ წაგვიყვანენ და მონებად გაგვყიდიან. ყველა ადამიანთან შეიძლება მოთავსება, ისინიც ხომ ადამიანები იქნებიან. სულს ხომ ვერ დაგვატყვევებენ, და მხოლოდ სულიერი თავისუფლება არის ძვირფასი ადამიანისათვის. თუმც ეწინააღმდეგეთ, ტყვილა უბრალოთ სისხლს დავღვრით და თავს ვერას ვუშველით.

ისინი, ვინც დაუჯერა დიოგენს, შემდეგ მადლობდნენ მას, სხვანი კი, ვინც არ დაუჯერა და იბრძოლეს, მოკლულ იქმნენ. რაც კი ძვირფასი რამ მოიპოვებოდა ხომალდზე, ავაზაკებმა ყველა თავის ხომალდზე გადაიტანეს.

– 30 –

მერმე აუშვეს ხომალდი და წავიდნენ. ისინი მალე მიადგნენ კრატის კუნძულს. ამ კუნძულზედ მონებით ვაჭრობდნენ.

მეკობრენი მოედანზე დაეწყვენ და საბაზრო დღეს უცდიდნენ. დატყვევებულთ ცუდი დღე დაუდგათ. ისე ცოტას აძლევდნენ საზრდოს, რომ შიმშილით კონაღამ დახოცეს; და იქ რომ დიოგენი არ ყოფილიყო, მართლა და შიმშილით დახოცდნენ საწყლებს. მაგრამ დიოგენი თამამად თხოულობდა თავის ბატონებისაგან უკეთეს საზრდოს.

– უცნაური საქმეა, – ამბობდა ისა: – გოჭებს

და ცხვრებს, გასასყიდლათ გამზადებულთ, თქვენ კარგათ ჰკვებავთ, ადამიანს კი, უძვირფასეს ყველა ცხოველებზე, შიმშილითა ჰკლავთ, თუმცა გასასყიდათ კი გასურთ.

მისი სიტყვები გამყიდველებზე მოქმედებდნენ და საზრდოს უმატებდნენ. ის კი თავის მშვიერ ამხანაგებს ურიგებდა და თან ხუმრობით ართობდა.

ბაზრობაც მოაწია. მონების გამყიდველნი მუშტორის მოსაზიდავათ, ჩვეულებისამებრ, იძახდნენ იმ ხელობას, რომელიც თვითოეულ მათ მონათაგანმა იცოდა.

დიოგენს ჰკითხეს:

– 31 –

– შენ რომელი ხელობა იციო?

– მე შემძლია ადამიანების მართვა-გამგეობაო, უპასუხა დიოგენმა.

– თავს ვსდებ წარსაკვეთად, სიცილით უთხრა გამყიდველმა, რომ არავინ არ ისურვებს ბატონის ყიდვასა. აბა რა უნდა დავიძახო მე შენზედ?

– აი რა დაიძახე: ვის გასურს იყიდო თავისი თავის ბატონი, ვის გასურს ბატონი?

ამ დროს დიოგენმა დაინახა, რო მის ახლო ბაზარში ჩაიარა სუფთად ჩაცმულმა, სათნო სახის მდიდარმა კაცმა.

– აი, იმ კაცს მიმყიდეთ; მე ვხედავ, რომ მას ბატონი სჭირდება. ამ მდიდარს ეწოდებოდა ქსენიადი. დიოგენის სიტყვებს მან ყური მოჰკრა, მოეწონა ეს სიტყვები, მობრუნდა, იყიდა დიოგენი და წაიყვანა თან კორინთში, სადაც ცხოვრებდა თავისი სახლობით.

გზაში, დიოგენთან საუბრის დროს, ქსენიადი დარწუნდა, თუ რა დიდი განძი შეიძინა. როცა სახლში მივიდნენ, ქსენიადმა თავის შვილებს დიოგენი აღმზრდელად დაუყენა. შემდეგ ისე შეიყვარა დიოგენი, რომ მთელი ოჯახობა მას ჩააბარა.

V

დიოგენი ქსენიადის სახლში.

დიოგენი მონად გახდა, გარნა სული მისი კი თავისუფალი დარჩა.

ის დაბინავდა ქსენიადის ოჯახში და მის-

თვის ისეთ საჭირო კაცად შეიქმნა, რომ ქსენიადი უმისოდ არავითარ საქმეს ხელს არ ჰკიდებდა.

როცა ქსენიადს ნაცნობნი ჰკითხავდნენ, კმაყოფილია თუ არა ის ახალ შეძენილი მონითა, ის უპასუხებდა ხოლმე:

- ვმადლობ ზენას ამნაირი ბედნიერებისათვის. მას შემდეგ, რაც ჩემს ოჯახში დიოგენი დაბინავდა და იმისი მოვლა იკისრა, ჩემსას სრული მშვიდობა, წესი და რიგი სუფევს.

დიოგენმა შეიყვარა თავისი ბატონი მისი მშვიდი ხასიათის გამო, ხოლო უმეტესად შეიყვარა იმისი შვილები. ბავშვებიც ძლიერ შეეთვისენ მას. დიოგენს კარგათ ესმოდა, რომ ბავშვების აღზრდა მეტად ძნელი საქმეა.

- ჩემი საქმე, - იტყოდა ისა, - თითქო მეჭურჭლისას ჰგავს: მე მაქვს მოცემული რბილი

- 33 -

თიხა, შემძლია მისგან ის გავაკეთო, რაცა მსურს; როცა მას გამოსწავვენ, მერმეთ გასწორება გვიანდება. მაშინ თუ გასწორება დაუწყეთ, ქურჭელს მხოლოდ გასტეხთ. ბავშვებიც აგრეთ: სანამ ახალგაზდანი არიან, ყოველივეს მიიღებენ და შეითვისებენ. რაკი წამოიზრდებიან, მხოლოდ იმასვე შეინარჩუნებენ, რაც ბავშობაში მიიღეს; მერმე გასწორება ძნელია.

დიოგენი ამჩნევდა, რომ ხშირად მშობელნი თავის შვილებს ყმაწვილობაშივე დაუწყებენ ფუჭებას. ამიტომაც წინასწარ აუწყებდა მათ ამასა და ცდილობდა დაეხსნა ყმაწვილი იმ უფსკრულისაგან, საითკენაც მიიზიდავდა მას მაცდურება, ამხანაგების მაგალითი და მშობელთა სისუსტისაგან გააზიზებას.

ერთხელ დიოგენმა ნახა, რომ პატარა ყმაწვილი სასადილოთ მიდიოდა ერთ გარყვნილ ყოფაქცევის კაცთან. დიოგენი მივიდა ბიჭთან, სტაცა ხელი და ურჩია სახლში დაბრუნება, მიიყვანა მშობლებთან და უთხრა:

- დაიცევით ეს ბავში უბედურებისაგან.

მეორე ჯერ დიოგენი შეხვდა ერთ ჭაბუკს, რომელიც ლხინში მიდიოდა.

- რისთვის მიდიხარ შენ იქ, - უთხრა მან ყმაწვილს: შენ იქ სიბრძნეს დაჰკარგავ.

- 34 -

ჭაბუკმა არ დაუჯერა და მანც წავიდა.

მეორე დღეს ისინი კიდევ შეხვდნენ, და ყმაწვილმა დიოგენს უთხრა:

- აი, მეც დავბრუნდი ლხინიდან, მაგრამ უარესი კი სულიც არ გავმხდარვარ.

- სტყუი, - უპასუხა დიოგენმა, - შენ უსათუოდ დაუძღურდი სულითა.

სამაგიეროდ უნდა გენახათ როგორ ხარობდა დიოგენი, როცა ამჩნევდა ახალგაზრდა ყმაწვილში სინდისს და მის პირის სახეზე დარცხვენის სიწითლეს.

- ეს ფერი სათნოების ნიშანია, - ამბობდა ისა, - ეს ღვთაებრივი მადლია.

დიოგენი ყველაზედ უფრო მეტად იმას მეცადინონდა, რომ მისი პატარა მოწაფენი არ დაჩვეოდნენ ბატონურ და მავნე ჩვეულებებს, მაგალითებზე: გემრიელ სმა-ჭამას, ძვირფას ჩაცმადახურვას და ფუფუნებას. მან კარგათ იცოდა, რომ ყოველივე ეს ადამიანს აფუჭებს, ამიტომაც ბავშვებს აჩვევდა ფეხ-შიშველა და უქუდოდ სიარულს, ტიტველა მიწაზედ ძილსა და უბრალო ტანთსაცმლის ტარებას. ბავშვებს რომ ფიზიკური ძალაც საკმაოდ მოეკრიბათ, იგი მათ უმართავდა იმისთანა გასართობ სათამაშოებს, რომლებშიაც მთელი სხეული მოძრაობაში მოდიოდა.

- 35 -

დიოგენი თავის პატარა მოწაფეთ მუდამჟამს მას აგონებდა, თუ რისთვისაც იყო საჭირო ყოველივე ესა. იგი ასწავლიდა მათ, თავიანთი ოთახი თვითონვე დაესუფთავებინ-დაელაგებინათ და არ ეწვალებინათ მონები, რომელთაც იმათს მდი-

დარ ოჯახში უმისოდაც დიდი ჯაფა აწევთ კისერზედ. ბავშვები ყურს უგდებდნენ დიოგენის სიტყვებს,

გარნა უმეტესად განისწავლებოდნენ თვით მასწავლებლის ცხოვრების მაგალითით. ისინი ყოველივეში მასწავლებელს ბაძავდნენ, მით უმეტეს, რომ დიოგენი თვით ისე სცხოვრებდა, როგორც სხვებს ასწავლიდა ცხოვრებას.

ქსენიადის ვაჟები ისე შეეთვისენ დიოგენს, რომ სიკვდილამდის მას აღარ მოშორებიან.

აგრე სცხოვრებდა დიოგენი ქსენიადის ოჯახში და ამაზედ უკეთესს თავისთვის არას ეძიებდა. მისმა მეგობრებმა ადრე შეიტყვეს, თუ სად სცხოვრებდა იგი; მივიდნენ მასთან, რათა მონობისაგან გამოესყიდათ. დიო-

გენმა არ ისურვა ესა და დაცინვით უთხრა მათ:

- ფულებს მუქთად რისთვის ხარჯავთ? უმჯობესია გლახაკნი გააძლოთ, მე აქაც კარგათ ვცხოვრობ. მონობისაგან ჩემმა მასწავლებელმა, ანტისფენმა განმათავისუფლა, და მას

- 36 -

შემდეგ არავის არ შეუძლია დამიმონავოს მე.

დიოგენის მეგობართ თავისი საყვარელი მასწავლებლის დაშორება არა სურდათ და ზოგნი მათგანი ქსენიადის სახლის ახლო დაბინავდნენ. დიოგენი ყოველ დღე ესაუბრებოდა მათ. ის დადიოდა ქალაქს გარედ მდებარე უბანში - კრონიონში, რომლის მახლობლადაც მდებარეობდა მშვენიერი ჩრდილოვანი ბაღი. მას მეტად უყვარდა ამ ჩრდილოვან ბაღში ჯდომა. აქ ის შეხაროდა ყოველივე ღვთის ქმნილებას და თან ამბობდა:

- ამაზედ მეტი ადამიანმა რაღა უნდა ისურვოს? რა უხვად დააჯილდოვა ის ბუნებამ. სადა ვპოვო მე ლოგინი ამა კორდისა ურბილესი, სადა ვპოვო სინათლე, ამა მზის უკაშკაშესი, სად მოვისმინო გალობა, უმშვენიერესი ამა ბულბულის გალობისა, რომელი სასმელი იქნება უგემრიელესი და უწმინდესი ამა ანკარა წყაროისა? აქ საჭმელიც ბევრია: რავდენი ნოყიერი მცენარე და ყუათიანი ფესვებია; წავალ, მოვთხრი და ვისადილებ. არც არავინ წამართმევს, და თუ წამართმევს, ხელახლა წავალ და ვიშოვნი.

ამ ბაღში დიოგენი ებაასებოდა თავის მოწაფეთ; როცა მარტო დარჩებოდა, ფიქრობდა მის შესახებ, თუ როგორ უნდა დაეხსნა თავი ცო-

- 37 -

დვებისაგან და სხვებსაც როგორ მიშველებოდა ამავე საქმეში.

ზოგჯერ ის თავის ფიქრებს სწერდა კიდეც, მაგრამ ჩვენამდის იმისმა ნაწერებმა ვერ მოაპწია. მისი ნაწერებისაგან ჩვენ მხოლოდ ის ვიცით, რაიც გარდმოგვცეს სხვებმა, იმათ წამკითხველებმა. თავის ნაწერებზე ის აგრე სჯიდა.

- მე მსურს ვსწერო! მაგრამ რაზედ დავსწერო? მე არა მაქვს არც გასანთლული დაფა, არცა ტყავი; ბრტყელი ქვა, ანუ ძვალი მაინც მქონდეს. ამა რა უნდა ვქნა? ყველა ესენი რომ კიდეც მქონდეს, რითი უნდა ვსწერო ზედა, არავითარი საწერი იარაღი მე არა მაქვს. გამი-

გონია, სილაზე წერა შეიძლებაო, მხოლოდ სამ-
წუხარო ისაა, რომ ნაწერი მალე წაიშლება. მე ბევ-
რი ვიცი იმნაირი მწერლები, რომელთაც მარ-
თლა და სილაზე უნდა სწერონ, რომ ადრე
წაშალონ იმათი ყოვლად უვარგისი თხზულება-
ნი. ძველათ ხომ ეს ნივთები არა ჰქონიათ. ეხლა
კი ვითომ რისთვის არ შეიძლება უამათობა?
მართალია, ძველათ ცოტას სწერდნენ, სწერდნენ
მხოლოდ იმას, რაც საჭირო და სასარგებლო
იყო; ეხლა კი მხოლოდ იმასა ჰფიქრობენ, რაც
შეიძლება მეტი დასწერონ, თუ გინდ უსარგებ-
ლო და უვარგისიც იყოს. აბა, რავექნა, რო

– 38 –

წერა მსურს? ეჰ, რა უხეირო ვარ! ჩემი ოთახის
კედლებზე ხომ არა ჰკიდია რა: არც სურათები და
არც სხვა რამ სახეები; ავიღებ ნახშირს და
კედლებზედ დავიწყებ წერას.

ერთხელ დიოგენთან შედის ქსენიადი და ხე-
დავს, კედლები სულ დაწერილია. იგი მაშინვე
წავა და ქალაქში, მშვენივრად დაკაზმული დაფები
იყიდა და დიოგენს აჩუქა. დიოგენმა გამოა-
რთვა და უთხრა:

– მადლობელი ვარ, ქსენიადო! თუმც
შენ გსურს, რომ მე ამ დაფებზე ვსწერო, შემი-
ძლია სამსახური გაგიწიო. სჩანს, შენა
გსურს ჩემი ნაბოდვარი შეინახო, შენი ნება
იყოს. ყურადღებისთვის კი მადლობელი ვარ.

დიოგენმა დაიწყო წერა ძვლის დაფებზე. იმ
დროს ქალაქი როდი იყო სწერდნენ ტყავ-
ზე, ფართო ხის ფოთლებზე, მდიდრები კი
ძვლის დაფებზე.

VI

**დიოგენის საუბარი მოწაფეებთან მის შესა-
ხებ თუ რა ცოტაა საჭირო ადამიანისათვის**

მოწაფეებთან საუბარს დიოგენი იმით იწყებდა,
რომ

– 39 –

უმტკიცებდა ხოლმე მათ, თუ რა ცოტაა საჭირო
ადამიანისათვის, რომ ბედნიერი იყოს. ეს რომ ადა-
მიანებს შეგნებული ჰქონდესთ, ყველა ბედნიერი
იქნებოდა, რადგანაც ყველას ეყოფოდა ის,
რაც არის და აღარავინ გაჭირვებაში არ იქნებო-

და. ეხლა კი ადამიანნი ისე გასათუთდნენ, რომ მხეცებზედაც უბედურნი არიან, თუმცა მხეცებს არც ცეცხლი გააჩნიათ, არც ტანთ საცმელი და არც დამარაგებული საჭმელი აქვთ. მიუხედავად ამისა ისინი სცხოვრებენ იმდენს, რავდენიც ბუნებით აქვთ დანიშნული, სიკვდილამდის ჯანმრთელად არიან და ავთმყოფობა მათ შორის იშვიათი მოვლენაა. ადამიანნი კი, თუმცა მეტად სწყურიათ სიცოცხლე და მრავალი საშუალებანი ხელთ აქვთ, რათა განაგრძონ სიცოცხლე და სიკვდილი დაიშორონ, მაგრამ ხშირად სიბერემდის ვერ ახწევენ და სიცოცხლეშიაც მრავალი სენით იტანჯებიან, არავითარი სამკურნალო ოსტატობა მათ არა შველისთ. აგრეთვე არა შველისთ მათ ვედრება ღმერთისადმი, ვინაიდგან ისინი სცხოვრებენ უკრძალველად, ბიწიერად და ბიწიერებაშივე იღუპებიან. რავდენი ხერხი და სხვა და სხვა ოინი მოიგონა ადამიანმა, რათა უფრო მოხერხებულად იცხოვროს, მაგრამ მაინც არა ეშველა რა,

– 40 –

რადგანაც ცოდნასა და სიბრძნესადამიანები ხმარობენ არა სიმართლისა და თავისუფლებისათვის, არამედ მისთვის, რომ უფრო ცბიერობით მოიპოვონ ტკბილი ცხოვრება. მათ ეშინიათ მძაფრი და ჯაფიანი ცხოვრებისა; მათ ჰგონიათ, რომ თავის თავზე ზრუნავენ, გარნა თავს იღუპავენ კი მეტის მეტი თავის ჯანმრთელობაზე ზრუნვითა.

ამისთანა სიტყვებით დიოგენი აკვირვებდა მდიდართ, ზოგნი გარბოდნენ მისგან, რადგანაც იგი მათ სულელადმიაჩნდათ, ზოგი კი რწმუნდებოდა იმისი სიტყვებით, იცვლიდა ცხოვრებას და ბედნიერი ხდებოდა.

ერთხელ დიოგენთან შეგროვდა მრავალი ახალ-გაზდა. დიოგენმა მიმართა მათ შემდეგი სიტყვით.

ჩემთვის მეტად საწყენი იქნებოდა, რომ ერთი მაინც აღმოჩენილიყო იმისთანა ადამიანი, რომელსაც უფრო ნაკლები მოთხოვნილება ჰქონოდა, ვინემ მე. ადამიანი მაშინ სცხოვრებს კარგათ, როცა მას არა აქვს არავითარი მოთხოვნილება. რაკი ეს შეუძლებელია, ამიტომ უმჯობესია, რაც შეიძლება ნაკლები მოთხოვნილება იყოს, და ადამიანიც რაც შეიძლება ცოტას უნდა ფიქრობდეს მასზე.

– კი, მაგრამ ეს ხომ ძნელია, მოძღვარო! უთხრა მას ერთმა ყმაწვილმა.

– მართალს ამბობ, რომ სამძიმოა, განსაკუთრებით იმისთანებისთვის, როგორც ხორეი და ფილმედონია, – სთქვა დიოგენმა და უჩვენა ორ მდიდრულად ჩაცმულ ახალგაზდებზე. – თქვენს გაფუჭებას ხომ დაბადებიდგანვე შეუდგნენ. აბა კარგათ იფიქრეთ: ნუ თუ ძნელი არ არის ცხოვრება იმ სულელისთვის, რომელსაც სურს მაინც და მაინც გამდიდრებული მოკვდეს. მე ვფიქრობ, მისთვის უფრო სამძიმოა ცხოვრება, ვინემ ღარიბისთვის. რამდენი შრომა უნდება მას სიმდიდრის შესაგროვებლად, და კიდევ მეტი – რომ არ გაფლანგოს იგი. აბა რამდენათ უღირს ზოგს, რომ უბრალო მუშისაგან ბატონი გახდეს? სულელნი და უძლურნი ადამიანნი! ადამიანს ხომ უმისოდაც ბევრი სხვა საზრუნავი აქვს, რომელსაც გვერდს ვერ აუვლის, მაგალითებრ; როგორ დაიცვას თავი ბოროტებისაგან, როგორ უშველოს გაჭირვებულს.

თქვენ კი ბევრ შრომას იმატებთ მხოლიდ მისთვის, რომ შეიძინოთ მეტი საზრუნავი და საწვალელებელი. ყველა წვალეა ადამიანისა წარმოსდგება მისგან, რომ ადამიანთ ბევრი სურთ, ბევრი შემურთ, ის კი არ იციან, რომ თვით მათში მოიპოვება ყოველივე ისა, რაც მათთვის

საჭიროა. აბა შემომხედეთ მე! ისეთს ნეტარებაში ვარ, როგორც კი შესაძლოა ადამიანისთვის მე მჭირდება მხოლოდ ცოტა პური, ანუ ფესვები მისთვის, რომ ვიცოცხლო, და კიდევ ეს მოსასხამი, რომ არ გავიყინო, ანუ კიდევ ბოჩკა, რათა მშრალად დავწვე. ბედნიერი ვარ, რომ ამას მივახწიე!

– ჭეშმარიტად აგრეა, მოძღვარო, – უთხრა ერთმა ახალგაზდა ყმაწვილმა, სახელდობ კრიტესმა, – შენ შეგიძლია იამაყო ამითი და ჩვენც შურით შევყურებთ გარნა რადენი დაცინვა აიტანე შენ! ძნელია, როცა გარდაწყვეტ რაიმე საქმის გაკეთებას და თან ჰფიქრობ, ამაზედ სხვები რას იტყვიანო.

დიახ, კრატესო, ეს დიდი შეცდომაა, უფრო თხილდი ამას! უბედური ხარ, თუმც მასზედ ჰფიქრობ, რასა იტყვიან შენზედ სხვანი. რომელი თქვენგანიც მოისურვებს დაიმსახუროს დიდება და პატივი ხალხისაგან, ის ბევრ წვა-

ლებას მოითმენს. ხალხისაგან დიდებას დიდი მნიშვნელობა არა აქვს. აბა ერთი შეხედე, ჩვენში ვისა სცემენ პატივს და ვის ეთაყვანებიან? მდიდარს. რისთვის? მისთვის რომ ფულები აქვს და არა სათნოებისთვის; დიდკაცს – მისი უპირატესობისთვის, უფრო შიშისაგან, ვინემ სიყ-

– 43 –

ვარულისაგან. ვინმე ლამაზს ეფერებიან იმისი გარეგნობისთვის, და არა მისი ჭკუა გონებისთვის ანუ კეთილი ცხოვრებისთვის. მესაკრავეს ანუ მხატვარს შეასხამენ ქება-დიდებას მხოლოდ მიტომ, რომ ისინი ართობენ უსაქმო ადამიანებს. ბევრ უპატიოსნო ადამიანს აქებენ და ეალერსებიან მხოლოდ მიტომ, რომ სარგებლობენ მათგან იმათი გაქნილობითა. ნათელი ჭკუისთვის, პატიოსნებისთვის და სიყვარულისთვის კი – ნუ მოელი ხალხისაგან დიდებასა და პატივსა, მისთვის რომ შენი ნათელი ჭკუა გაჰკიცხავს იმათ უსამართლოებას, პატიოსნება შენი ხელს უშლის იმათ ცბიერ განზრახვათა, და სიყვარული შენი ვალად სდებს მათ – შერცხვეთ თავისი გულისთქმათათვის. გარნა მიუხედავად ამისა, სცხოვრებდე სათნოებითა, იქნები ბედნიერი და მოიპოვებ მეგობართა. მეგობრებად შენ გეყოლებიან ისინი, რომელნიც კი გაგიცნობენ და შეგიყვარებენ შენ. სხვებისაგან კი შენ გაიგონებ დაცივნასა და განკითხვასა, მიიღებ ცემასა და შეფუროთხებასა. მაგრამ ნუ შეწუხდები ამისთვის, არამედ იმხიარულე, რადგანაც ეს იმისი ნიშანია, რომ შენ ღირსეულად სცხოვრებ.

ასე ასწავლიდა დიოგენი თავის მოწაფეებს

– 44 –

საღამომდის, ბინდისას კი ისინი თავ-თავის სახლში ბრუნდებოდნენ, და ფიქრობდნენ მის შესახებ, რაც მასწავლებლისაგან მოისმინეს.

VII

დამოკიდებულება დიოგენისა ხალხის მიტყმა-მოტყმისადმი

კრატესი, მოწაფე დიოგენისა მართალი იყო, როცა უთხრა მას, რომ ძნელია უბრალო ცხოვრების დაჩვევა, ამას ბევრი დაცივნის

და სირცხვილის ატანა მოჰყვებაო. დიოგენსაც წილად ხვდა ყველა ამათი ატანა. ქსენი-ადს, დიოგენის ბატონს, ძლიერ უყვარდა ისა. ძნელი იყო მისთვის იმ დაცინვისა და ცილის წამების გაგონება, რომლებსაც უხვად უძღვნიდნენ მის მეგობარს. ის მიდიოდა დიოგენტთან და გულ-ახსნით შესჩიოდა მის ხალხის უსამართლობას. დიდხანს საუბრობდნენ ისინი ურთიერთშორის.

- რას ამბობენ ჩემზედ? ჰკითხა ერთხელ დიოგენმა ქსენიადს.

- შენზედ ამბობენ, რომ განგებ ისულელებს თავსო.

- უთხარ მათ, როცა ნახო, უპასუხა დიო-

- 45 -

გენმა, რომ ისინიც განგებ იგონიერებენ თავსა.

- შენ დაგცინიან კიდევ მიტომ, რომ სასმისი გადააგდე და ტორითა სვამ.

- იმათ ხომ არ იციან, თუ რისთვისაც გადავაგდე სასმისი; შეიძლება მიტომ, რომ ის ძველი იყო და ახლის შეძენა კი საჭირო აღარ იყო, ვინაიდან პატარა ბიჭისაგან ვისწავლე ტორით წყლის სმა. თუნდაც აგრე არ იყოს, რა გამოდის აქედგან? მე ვიცნობ მდიდარს კლეონს. ის ოქროს სტაქნითა სვამს. გარნა მან რომ იცოდეს ანუ მოახერხებდეს ტორით სმას, მაშინ აღარ დასჭირდებოდა მზაკვრობა და სულ მდაბლობა ამა სოფლის მძლავრთ წინაშე, რომ შეინარჩუნოს თავისი სიმდიდრე.

შენზედ კიდევ ამბობენ, რომ შენ ხალხს ესაუბრები მასზედ, რისაც მოსმენა მას არა სურსო.

- ჩემი რა ბრალია, რომ მათ არ უყვართ სიმართლეს ყური დაუგდონ?

- მათ არ მოსწონთ შენი ჩვეულება, ანუ, როგორც ისინი ამბობენ, შენი სულელობა.

-სულელობა! მთელი კორინთი ხომ სავსებით სავსეა მრავალი მავნე სულელობითა; რისთვის არ შეუძლიათ მომიტევონ მე ჩემი ცოტაოდენი სულელობა, რომელიც ჩემთვის სასარ-

- 46 -

გებლოა და სხვათა არა ვნებს. ნუ თუ შენა გსურს, ჩემო კეთილო ქსენიადო, რომ მე არა მქონდეს ეს სისულელენი? მაშინ ხომ მე შევესწუხდებოდი. დაე, იცინონ ჩემ ჩვეულებებზე,

მხოლოდ ნუ დამირღვევენ მყუდრო ცხოვრებას. ჩემში რომ არავითარი სასაცილო არა ყოფილიყო, ისინი ვერ აიტანდნენ ჩემს სიახლოვეს და ამღვდიდნენ ამა სოფლისა პირისაგან.

- კიდევ ამბობენ შენზედ, დიოგენ, რომ შენ აგრე უცნაურად ცხოვრებ, იცვამ და მოქმედებ მხოლოდ ამპარტავნობით, რათა განირჩევოდე სხვა ხალხისაგან.

- ამპარტავნობა რის მაქნისია? მე აგრე ვიქცევი თანახმად ჩემის რწმენისა; ნუ თუ კორინთელნი ეგრე შორს გამჭვრეტნი არიან, რომ ჩემი განზრახვაც შეუძლიათ გაითვალისწინონ და გაიგონ, თუ რისთვის ვიქცევი მე აგრე და არა სხეაფრივ? თუნდაც ამპარტავნობით იყოს, ისინიც ხომ არ არიან თავისუფალნი ამ სენისაგან, მაშასადამე, ჩვენ ამაში სწორნი ვყოფილვართ. თუნდაც რომ ამპარტავნობის გამო ვსცხოვრებდე აგრე, ჩემის აზრით, მაინც აგრე სჯობია ცხოვრება, ვინემ მათ ცხოვრებას წაგზამო. უფრო სასარგებლოა ჩემი უბრალო საჭმლით საზრდოობა, ვინემ მსუქან საჭმელებითა, რომლებითაც მათი მზარეულეები შეუმჩნეველად წამლავენ მათ.

- 47 -

ჩაცმა დახურვაშიც და სახლის მოწყობილებშიც სჯობია უბრალოთ ვიქცეოდეთ, ვინემ მდიდრებს ვბაძავდეთ.

მე ამ ზომიერებას ისე შევეჩვიე, რომ არც კი მამძიმებს, პირ იქით დიდათ მასიამოვნებს; ასე რომ არავითარ განცხრომაში არ გავსცვლი. მას შემდეგ, რაც უბრალოდ და ღარიბულად ვსცხოვრებ, მუდამ ჟამს მხიარული ვარ; სული ჩემი ნათელია, გონება მომქმედი, გული გრძნობიერი და ყოველივე ჩემი ძალა მე მემორჩილება. ბუნების მშვენიერება მარად მახარებს, ამინდის ცვლილებასაც კარგათ შევეჩვიე: შემიძლია ავიტანო სიცხეც და სიცივეც, სიმშლიც და წყურვილიც, ქარიც და თოვლ-ჭყაპიც. აბა, ქსენიადო, თვითონ შენ გასაჯე, ნუ თუ ამპარტავანი ადამიანი იცხოვრებს ისე, როგორც მე ვცხოვრებ?

- შენ მართალი ხარ, დიოგენ, უპასუხა ქსენიადმა. მხოლოდ მე სულ მაზედ ვფიქრობ, აბა რა მოხდება, მართლა რო ყველამ აგრე დაიწყოს ცხოვრება? თვით ბუნება ბევრ სიამოვნებას გვაძლევს, ლესავს და ავარჯიშებს ჩვენს გონებას სხვა და სხვა მანქანების და მორთულობის გამოსაგონად. თუ შენ მართალი ხარ, მა-

შინ რა მოელის მეცნიერებას და ხელოვნებას?
ყოველივე ჩვენთვის არის შექმნილი; ვინ უნდა

– 48 –

ისარგებლოს ყველა ამითი?

– ქსენიადო, თუმცა შენ რასმე მიითვისებ, ეს კიდევ იმას არ ნიშნავს, რომ ის შენთვის იყოს შექმნილი. მე გიამბობ შენ ერთს იგავს: ერთმა მდიდარმა ნადიმი გამართა და მოიწვია ყველა ქვეყნიდან მრავალი სტუმრები ყოველი წოდებისა და სქესისა. უხვმა მასპინძელმა სტუმრებს ყოველნაირი საჭმელი მიაწოდა და ამასთანავე თვითოეულს მათგანს იმნაირი საჭმელი მიართვა, რომელიც მისთვის უფრო სასარგებლო იყო. ყველანი სვამდნენ, სჭამდნენ და მადლობდნენ მასპინძელს. მაგრამ სტუმართ შორის აღმოჩნდა ერთი ვინმე, რომელიც არ კმაყოფილდებოდა მით, რაც წინ იდგა, არამედ შორეულ კერძებსაც სწვდებოდა და თვისკენ ითრევდა. იმას კი აღარ ფიქრობდა, რომ ყველა საჭმელი მარტო მისთვის კი არ იყო მომზადებული, არც იმას – რომ ზოგნი მათგანი მომზადებულია მხოლოდ სუსტ და ავათ-მყოფ სტუმრებისთვის. ამნაირად ჩვენმა სტუმარმა გამოსტაცა სხვებს საჭმელი და თვითონ ყლაპა და ყლაპა; დასასრულ ეგრე ლაზათიანად გამოიბერა, რომ პირიდგან ღებინება დააწყებინა. აბა ამნაირ სტუმარზე მასპინძელი რას იტყვის და როგორ შეექცევა მას?

– 49 –

დიოგენმა პასუხს აღარ დაუცადა და ისევ განაგრძო:

– მდიდარი და უხვი მასპინძელი გახლავსთ ბუნება; სტუმრები კი – ყველა ადამიანი, მასზედ მცხოვრებნი. ღორმუცელა სტუმარი კი გახლავსთ ის მდევარი, რომელიც თავისთვის სასმელ-საჭმელს სხვა და სხვა ქალაქებიდან ჰკრებავს; თუმცა ჩრდილოეთში სცხოვრებს, მაგრამ სურს მაინც და მაინც სამხრეთის ნაყოფებით იკვებოს, ზამთარშიც საზაფხულო მწვანელით პირი იგემოს. დაე, თვითოეული იმით დაკმაყოფილდეს, რაც მის ახლო იმყოფება. იმდენი სჭამოს, რამდენიც საჭიროა იმის სიმშვილის მოსაკლავად. მაშინ ყველა გამძღარი და ჯანმრთელი ავდგებით ბუნების სუფრიდან. აი, ყოველივე, რაც მოხდებოდა, თუ რომ ყველა

ჩემს წეს-რიგზე იცხოვრებდა. რა რიგათ მსურს, რომ ადრე დადგეს ეს ჟამი.

- არ ვიცი, როდის დადგება ეს დრო, უპასუხა ქსენიადმა, შენ კი დიოგენ, რაც შეგეძლო ამნაირი დროს დასაახლოვებლად, ყოველივე უკვე შეისრულე.

- 50 -

VIII

ბერიკაცი და უმოწყალო. მდიდარი.

ერთხელ დიოგენი კორინთიდგან ქალაქს გარედ გავიდა სასეირნოდ. მივიდა ზღვის პირად და დაინახა ნაპირზედ ბერი კაცი ზის და გასცქერის შორს ზღვას თითქო ვისმეს ელოდებოდეს, ლოყებზედ კი ცხარე ცრემლები გადმოსდის. დიოგენს მოხუცი შეეცოდა, მოუჯდა გუერდით და უთხრა:

„პაპა, რისთვის სტირი! ზღვისგან ვის ელოდები?

- ოჰ, კეთილო ადამიანო, როგორ არ ვიტრო! მე მყავდა ქალი, ახალგაზრდა, ცამეტი წლისა, ერთად ერთი ნუგეში ჩემო მოხუცებულობისა. ლამაზი იყო, კალმით ნახატი; ისეთი გონიერი და კეთილი იყო, არც კი შეიძლება აგიწერო. ერთხელ ზღვის პირად გამოვიდა სასეირნოდ, კენჭების კრეფა უყვარდა. ამ დროს ნაპირს მოადგა მეკობრეთა ნავი. მათი ხომალდი კი ნაპირიდგან მოშორებით იდგა ზღვაში. ჩემმა ქალმა ვერც კი შენიშნა, ეგრე მოეპარნენ და დაიჭირეს. საწყალმა ყვირილი მორთო. მის ღრიალზედ მეც მივირბინე; ვთხოვე მათ,

- 51 -

ვემუდარე, ვიტირე, მუხლებზედ დაუვარდი, არ შემიბრალეს. რაღაც ურთიერთშორის მოილაპარაკეს, მერმე ერთი მოვიდა ჩემთან და მითხრა:

- ჩვენ სანადიროთ დაედივართ. შენი ქალი ჩინებული ნადირია; იმაში ჩვენ ბევრ ფულებს ავიღებთ. ვისაც მივყიდით, ჩვენთვის სულერთია. გსურს, შენვე მოგყიდით. მოხუცი ხარ, პატივს გცემთ, ცოტას დაგჯერდებით, ერთი ტალანტის *) მეტს არ გამოგართმევთ.

- რას მეუბნებით! ჩემს ქალში მთელი ტალანტი მე გამოვიღო!

- როგორც გასურდეს, მეუბნებიან, ჩვენთვის სულერთია; მისი გასყიდვა სხვაგანაც შეგვიძლია; იმას ჩვენგან რომელიმე მეფე ანუ თავადი იყიდის. იმისი მშვენიერებისთვის ბევრს მოგვცემენ.

- ვერა გზით თავი ვერ შევაბრალე. რა უნდა მექმნა! გავიქეცი უწინდელ ჩემს ბატონთან - ხორეისთან; იმისი მოსახლობა აი აქ არის, ახლო. უწინ მე იმისი მონა ვიყავი, მაგრამ თავი გამოვისყიდე, ეხლა მეთევზე ვარ. ვიცი, რომ მას ფულები უანგარიშო აქვს. ვფიქრობ, შეიწყალებს მოხუცს, უწინდელს

*) ტალანტი ჩვენს ფულზე უდრის 1300 მან.

- 52 -

თავის მონას. მივედი, ჩაუვარდი ფეხქვეშ, ვსთხოვე და ვემუდარე.

- არ შემიძლია. მითხრა, ეხლა თავისუფალი ფული არა მაქვსო. პირი გაიბრუნა და წავიდა. ისევ ზღვის პირად დავბრუნდი: მეკობრენი მელოდნენ; რაკი დაინახეს, რომ მე ხელცალიერი დავბრუნდი, მოუსვეს ნავი და გასწიეს. მე კი უგონოდ იქვე ჩავიკეცი. გონს რო მოვედი, ვხედავ, ხომალდი ძლივსლა მოსჩანს ზღვის ნისლში. ეხლა ყოველ დღე მოვდივარ აქა და გავსცქერი ზღვას, სულ მასა ვფიქრობ - ნეტავ არ დამიბრუნდება ჩემი ქალი, ჩემი ანგელოზი.

ბერიკაცი ისევ ატირდა.

- ძლიერ მებრალები, - უთხრა დიოგენმა, მაგრამ რით გიშველო, არ ვიცი. მხოლოდ ამას კი გეტყვი, რომ ტირილი საჭირო არ არის, შენს ქალს ცრემლით ეერ დაიბრუნებ. უმჯობესია თავის საქმეს ხელი მოჰკიდო, შრომა დარდს გაგიქარებს. შეგიძლია სხვა ქალი აიყვანო, იშვილო. შეიყვარე ის თავისი ქალის სანაცვლოდ და უკეთ შეიქნები.

- გმადლობ კეთილო ადამიანო, ტკბილი სიტყვისთვის, მაგრამ ჩემი დარდი ესეთი როდია, რომ აგრე ადვილად დაივიწყებოდეს.

- 53 -

დიოგენი მოხუცს გამოეთხოვა და უკან გამობრუნდა. მას ხორეის ბაღში უნდა გამოევილო, სადაც ხორეიც დაინახა.

ზოგჯერ ხორეი დიოგენთან დადიოდა

იმისი სწავლის მოსასმენად. დიოგენი ხედავდა, რომ ხორეისთვისძნელია იმისი სწავლის შესმენა, ხოლო უფრო ძნელია მისთვის ცხოვრების შეცვლა, რადგანაც მას თავისი სიმდიდრე სულზე უფრო უყვარდა.

ხორეიმ რომ დიოგენი დაინახა, ესიამოვნა და ალერსიანად მიესალმა:

- იცოცხლე, მასწავლებლო! ჩემთან შემოდი, ახალ სურათს გიჩვენებ.

დიოგენი შევიდა. ხორეიმ სურათი უჩვენა. დიოგენი ხედავს: დახატულია სამი ტიტველი ქალი, მათ გარშემო ყვავილები და პეპლები, შეხედვაც კი სამარცხვინო იყო. ხორეი ეუბნება:

- აბა ჩემო დიოგენ, ხომ მშვენიერი სურათია? იცი რავდენი მივეცი მაგაშიდ! სულ ცოტა, მხოლოდ ოთხი ტალანი.

ოთხი ტალანტი! ეჰ ხორეი, ხორეი! შენ ვერ შესძელ ერთი ტალანტის მიცემა მოხუცისთვის, რომ მისთვის ტყვევობისაგან ქალი დაგებრუნებია, ოთხს ტალანტს კი ამნაირ საძაგლობაში ხარ-

- 54 -

ჯავ. ეს სურათი რავდენიმე დღის შემდეგ ხომ მოგბეზრდება, ზედაც აღარ შეხედავ. მოხუცი მამა კი ეხლაც სტირის და ვერას დროს ვერ ინუგეშებს.

ასეთი უგულობის ნახვა დიოგენს მეტად შეზიზღდა. მან კარგათ იცოდა, რომ ამნაირი ადამიანები ათასობით არიან, და თვითოეული მათგანი ღარიბთა ჩაგვრა-წვალებითა სცხოვრებს. დიოგენს სული შეუწუხდა, ვეღარ მოითმინა და სიტყვა წარმოსთქვა:

- ვაი, თქვენ, ვაი, მდიდარნო! ვუცქერ რა თქვენს სრა-სასახლეებს, ბაღებს, სურათებს, ძეგლებს, ოქრო-ვერცხლს და ძვირფას ძეგლებს, ვხედავ თქვენს სათამაშოებს, თეატრებს, მათ გარშემო კი ვსჭერეტ ათი ათას მშიერ და გაციებულ ადამიანთ, რომელთ ყინვა სიცივისაგან თავშესაფარი არსით მოეპოვებათ, რადგანაც თქვენ მარმარილოს სრა-სასახლეებში სცხოვრებთ. მათ არა მოეპოვებათ რა თვისი სიტტივლის დასაფარად, რადგანაც თქვენ რომ ფარჩა-აბრეშუმებში ლაპლაპებთ; არა აქვთ რა კუჭის გამოსაძლომი, რადგანაც თქვენ ერთს ნადიმზე შთანთქავთ-ხოლმე კვირეულ საზრდოს ათასეულთა. რა ცუდათ ვლაპარაკობ, თქვენ ისე ვერას შეგასმენთ, როგორც კედელს. რას არ გავიღებ-

დი, რომ ერთი თქვენგანის მოღმობიერება მაინც შემემდლოს.

– მოძღვარო, შენ ჩვენზედ ძლიერ უსამართლოდ ლაპარაკობ, შეეცილა ხორეი.

– ჩვენც მოგვაქვს სარგებლობა. აბა იფიქრე რავდენ ადამიანს საზრდოს ვაძლევთ სხვა და სხვა გამოგონებით, რავდენ სამუშაოს ვაძლევთ ხალხს. ჩვენ ხელს ვუწყობთ მრეწველობას, ხელოვნებას და ვაჭრობას.

– ხორეი, ამაებს მე ნუ მეტყვი. შენ კარგათ იცი, რომ საშინელ ცეცხლზედაც, რომელიც სოფლებსა და ქალაქებს ანადგურებს, შეიძლება ცეცსლი იშოვნო და თავის ლამპარი ანთო, მაგრამ მას არავინ ქველ მოქმედებად არ აღიარებს. დიახაც რომ გამოჰკვებთ მათ, ვინც შრომობს თქვენდა სასარგებლოდ, თქვენი მედიდურების და მცონარეობის დასაკმაყოფილებლად. მაგრამ გაიხსენე, ხორეი, რავდენი ადამიანია, რომელთაც არ შეუძლიათ თქვენს ჟინს ემსახურონ, რავდენი ადამიანი იხოცება სილატაკეში. გაიხსენე ის უბიწო ქალიშვილი, რომლისაგანაც შენი სურათი გადმოხატულია. შენ ამ სურათში უანგარიშო ფულებს ფლანგავ მაშინ, როცა ნახევარი ამ ფულით შეგეძლო სამუდამოდ დაგეხსნა გარყვნილობი-

საგან ის საცოდავი ქალიშვილი. რავდენი უმწეო ობოლნი საჭიროებენ მზრუნველობასა. მითხარი, რავდენი ათასი ადამიანი გაჭირვებაში უნდა იყოს მხოლოდ მისთვის, რომ ერთმა თქვენგანმა ყოველ წლებით ასიათასობით ჰფლანგოს! თქვენ ვალდებული ხართ ჰქმნათ სიკეთე, თუნდ მხოლოდ მისთვის, რომ თავიდან აიშოროთ მძულვარება, რომელსაც ხალხში ნერგავს თქვენი უგუნური ფლანგვა. ბევრს, ძლიერ ბევრს ადამიანს, თუ გინდ პირუტყვისავით იშრომოს, არ შეუძლია მოიპოვოს თავის შვილებისათვის იმდენი პური, რავდენსაც თქვენ ძაღლებს აძლევთ საზრდოთ. დაფიქრდი ამაზედ, ხორეი, და გონს მოდი!

IX

განკიცხვა პირმოთნეობისა და სხვათა

ბიწიერებათა.

აგრე ჰკიცხავდა დიოგენი არა მარტო უგულო მდიდრებს, არამედ ბევრს სხვებსაც, ვისშიაც კი უსამართლობას და მოროტებას დაინახავდა ხოლმე.

– 57 –

თვის სასაუბროდ ის არ ეძებდა რომელსამე განსაზღვრულ ადგილს, არც ითხოვდა რომ მისთვის სახლი ანუ სკოლა აეშენებინათ. გამოვიდოდა გზაზედ, ანუ მოედანზედ, ვისმეს შეხვდებოდა, გააჩერებდა, და საუბარს დაუწყებდა და რაიმე სასარგებლოს ეტყოდა. ამასობაში სხვებიც მოვიდოდნენ, შეგროვდებოდნენ მსმენელნი, დაუწყებდნენ მას კითხვასა და ისიც ასწავლიდა მათ. ბატონი დიოგენისა, ქსენიადი ნებას აძლევდა მას, როცა სურდა, სხვაგან წასულიყო დიოგენიც დადიოდა სხვა და სხვა ქალაქებში; მაგრამ ყველაზედ მეტად ის კორინთში და ათინაში ასწავლიდა. ათინაში ის ზამთრობით მიდიოდა, ზაფხულში კი კორინთში რჩებოდა. ის თავისთვის იტყოდა ხოლმე:

– მე თითქო სპარსეთის მეფე ვიყო, ზაფხულს ჩემი სამეფოს ერთ მხარეს ვატარებ, ზამთრობით კი მეორე მხარეს გადავდივარ.

ყველზედ მეტად დიოგენს აღშფოთებდა პირფერობა და ფარისევლობა ხალხისა, და განუწყვეტლივ არიგებლა მას თავისი სულიერი ბიწიერება არ დაეფარა არც მორთული ტანთ-საცმელით, არც სიმდიდრით, არც ბატონობით და უფლებით ხალხსაზედა

– 58 –

და არცა ხარისხითა და სწავლითა.

ერთხელ დიოგენმა ახალგაზრდა კაცი დაინახა მდიდრულ და ბწყინვალე ტანთ საცმელში. მისი სახე ამპარტავნულად გამოიყურებოდა, ეტყობოდა, რომ თავი დიდკაცად მოჰქონდა. მაგრამ მისი საუბრისაგან აშკარად გამოსჩანდა იმისი არარაობა და გარყვნილება. დიოგენი მივიდა მასთან და უთხრა: „როცა მე შენ დაგინახე და შემდეგ შენი სიტყვები ვისმინე, მე წარმომიდგა, ვითომ ჩემს წინ მშვენიერ ქარქაშისაგან, რომელიც ოქროთი და სპილოს ძვლით გაჭედილია, ვილამაც ჩლუნგი და ჟან-

გიანი ხმალი ამოიღო.

ბერძნებს ჩვეულებათ ჰქონდათ ლომის ტყავისაგან შეკერილ წარმოსასხამით დაესაჩუქრებიათ ის, ვინც კეთილი მოქმედებით საზოგადოებაში სახელს მოიხვეჭდა,

ერთხელ დიოგენმა დაინახა ერთი კაცი, რომელსაც თუმც შესანიშნავი არაფრით იყო, ლომის ტყავი ჩაეცვა, რომ ხალხისაგან პატივი მიეპოვებინა. დიოგენი მივიდა მასთან და უთხრა: „რისთვის არცხვენ ნიშანს სათნოებისას! არა იმან გაგამშვენებია შენ, არამედ შენ გახსვარე ისა“.

იმ ადამიანთ, რომელნიც პატიოსნებაზე

– 59 –

ბევრს ლაპარაკობდნენ, ხოლო კი უპატიოსნოთ სცხოვრებდნენ, დიოგენი ჩანგურებს უწოდებდა: „ირაჟლუნეთ ხმა მალლა, ეტყოდა მათ, შიგნით თქვენ ცარიელნი ხართ და სარგებლობაც თქვენგან არავითარი არ არის“.

ქალაქ ათინაში სცხოვრებდა კაცი მეტად ამპარტავანი, რომელიც თავის თავს წმინდანათ რაცხდა. მას სურდა, რომ ბიწიერთაგანი არავინ მიჰკარებოდა, – მათგან თავი დაეფარა. ადგა და თავის სახლზე წააწერა: „არა შემოვიდეს სახლსა ჩემსა ბიწიერთაგანი“. ამ სახლის ახლო გაიარა დიოგენმა, გაჩერდა და წარწერას კითხვა დაუწყო. მას გარშემო შეგროვდა ხალხი და ელოდა, რას იტყვის იგიო. დიოგენმა ხმა მალლა, ყველას გასაგონათ წაიკითხა ეს წარწერა. შემდეგ მოუბრუნდა ხალხს და ჰკითხა:

– ნეტავ, თვით სახლის პატრონი როგორა შედის მანდაო?

ნასწავლთ, მესაკრავეთ და მქადაგებელთ დიოგენი ჰკიცხავდა პირფერობისათვის; მან კარგათ იცოდა, რომ ისინი მეცადინეობენ არა ხალხის სასარგებლოდ, არამედ მიტომ, რომ უზრუნველ ჰყონ თავისი მდგომარეობა.

– თქვენ მესაკრავენო, ეტყოდა ისა, თავ-

– 60 –

გადადებით ზრუნავთ მასზედ, რომ თავისი საკრავები მოაწყოთ, გსურთ, რათა მათ გამოსცენ ხმა საამური, მაგრამ მასზედ სრულიად არ ფიქრობთ, რომ თავისი სული მოაწყოთ კეთილ მოქმედებისთვის.

ნასწავლთ ის ეუბნებოდა: თქვენ დიდის მეცადინეობით სწავლობთ რა უბედურება შეემთხვა რომელიმე უძველეს მეფეს თვის მოგზაურობის დროს, მაგრამ თავი და თავი ბიწიერებანი, რომელნიც ადამიანებისათვის დიდათ მავნებელნი არიან, არ იცით. თქვენ ღურბინდით იცქირებით მზესა და მთვარეზე, თვალს ადევნებთ იმათ მოძრაობას, ხოლო თვის ცხვირწინ ვერა დაგინახავსთ რა და ყოველ ფეხის ნაბიჯზე ბორძიკობთ. თქვენს გარშემო გაისმის ოხვრა და კვნესა ხალხისა, რომელსაც სიცივე და სიმშლილი სულს უხუთავს, თქვენ კი პლანეტებზე ეძიებთ მცხოვრებლებს“.

– მქადაგებელთ, ამბიბდა ის, უყვართ საუბარი სამართლიანობაზე, ხოლო მართლად მოქმედება კი არა.

წარმართთა ღვთის მსახურების ჩვეულებებს ის რაცხდა პირფერობად, რის გამო ხალხს სასტიკად ჰკიცხავდა და დასცინოდა. ერთხელ ის ტაძარში შევიდა. მლოცველნი კერპის წინაშე

– 61 –

პირქვე მიწაზედ იყვნენ გაწოლილნი. დიოგენმა ხმა მალლა წარმოსთქვა:

ერთიც ვნახოთ, უეცრივ ღმერთი თქვენს უკან გამოჩნდეს, მაშინ ხომ შვგრცხვებათ.

მეორედ დიოგენი შეება ქურუმს, რომელიც ამტკიცებდა, რომ კერპი, რომელსაც ის მსახურებს, სასწაულთ მოქმედი. დიოგენი კი ეუბნებოდა, ტყუილი არისო. ქურუმმა ტაძარში შეიყვანა ის. უჩვენა მრავალი შემოწირული მსხვერპლი და უთხრა:

– შეხედე, რავდენი მსხვერპლი შემოსწირეს დიანა ღმერთს იმისი სასწაულთ მოქმედებისთვის, განკურნების და სხვა და სხვა თხოვნების აღსრულებისთვის! ნუ თუ ის არა მოწმობს მის ძლიერებაზე?

ამაზედ დიოგენმა უპასუხა:

– ჩვეულება რო ჰქონდეთ აუსრულებელ ახოვნისთვისაც მსხვერპლი სწირონ, მაშინ უფრო ბევრი მსხვერპლი იქნებოდაო!

ერთხელ დიოგენს ჰკითხეს: ხალხში ყველაზე უმშვენიერესი რა არისო? მან უპასუხა: უბრალოება და გულწრფელობა. გულწრფელი ადამიანი ყველასთან გულგახსნილია. ის თუ შეცდება, სხვანი მიეშველებიან, შეცდომას გაასწორებინებენ და ნუგეშს სცემენ.

გულჩახვეული ადამიანი კი თავის შეცდომას და ცოდვას თავისთვინ ინახავს, რომელიც ღრღნის მის სულს, როგორც შინაგანი სენი, არავინ იცის, როგორ ჰკურნოს ისა, და ავათ მყოფიც კვდება უშემწეოდ საშინელი ტანჯვით.

თვით დიოგენიც აგრე სცხოვრებდა ყველასთან გულგახსნით, დაფარული არა ჰქონია რა. „დაე, ამბობდა ისა, მე რაცა ვარა ყველა ხედავდეს, შეცდომაში მაინც აღარ ჩავარდებთან, და თუმც მაქებენ, ღირსი ვიქნები, მაკაგებენ და ისიც ღირსეული იქნება?

გარეგანი მორთულობა და გამშვენიერება არ უყვარდა, ამიტომაც კობტებს და პრანჭიებს მისგან ბევრჯერ მოხვდებოდათ ხოლმე.

ერთხელ მასთან მივიდა ახალგაზრდა ყმაწვილი. გასურნელოვანებულ თმა-დახუჭუჭებულ, თითქო კეკლუცი ქალიაო, და დიოგენს რაღაც კითხა. დიოგენმა შეხედა და უთხრა: „არ შემძლია პასუხი მოგცე, რადგანაც ვერ გამიგია ვინა სდგას ჩემს წინაშე – მამაკაცი თუ დედაკაცი.“

ერთხელ დიოგენი შევიდა თავის ნაცნობთან და ნახა, როგორ იკაზმებოდა ის და იმშვენიერებდა თავის სხეულს. დიოგენმა ჰკითხა

მას: „ვისთვის შვრები ამას“. თუმც მამაკაცებისთვის, შემცდარი ხარ, ამით მათ ვერ გააკვირვებ, და თუმც დედა-კაცებისთვის, მაშინ შენ გარყვნილებას ემსახურები.“

ერთხელ შეკრებილებაში დიოგენთან მივიდა კაცი მეტად გასურნელოვანებული. დიოგენი მიუბრუნდა მას და უთხრა: „შენ ზრუნავ მასზედ, რომ შენს თავსა და ხელებს კაი სუნი სდიოდეს; უმჯობესია იმაზე იზრუნო რომ შენმა ცხოვრებამ არ გამოსცეს სიმყრალე ბიწიერებისა“.

ვილაცამ დაცინვით დიოგენს აჩუქა ერთი შუშა სურნელოვანი ზეთი. დიოგენმა აიღო და მთელი შუში ფეხებზედ დაისხა.

– რისთვის ჰქენ ესაო? ჰკითხეს. აბა რა უნდა მექნა? უპასუხა: თავზე რო გადამესხა, სუნი ზევით წავიდოდა, მე კი ვერას ვიგრძნობდი, ეხლა კი სუნი ფეხებიდგან პირდაპირ ცხვირთან ამოდისო“.

ყველა ბიწიერებას ხალხისას ჰკიცხავდა დიოგენი და ამბობდა: როგორც მონა ემორჩილებოდა ბატონს, ისე შინაური ადამიანი ემორჩილება თავის ვნებათა და ჰკარგავს უძვირფასეს საუნჯეს თავის სულისა – თავისუფლებას. დიოგენი ხშირად მსჯელობდა ჭეშმარიტ

– 64 –

ბედნიერებაზე და წესიერს ცხოვრებაზე. ის მეტად სწუხდა, რომ ადამიანი, გონიერი ღვთის ქმნილება, გზა დაბნეულია, მან დაჰკარგა ხატება ღვთისა, აღარ ადამიანობს. ამ ჰაზრს ის ხშირად წარმოსთქვამდა ხოლმე.

ერთხელ როცა ის გამოდიოდა საზოგადო აბანოდგან, ვიღამაც ჰკითხა:

– ბევრია იქ ხალხიო?

– ხალხი ბევრია, მხოლოდ ნამდვილი ადამიანი კი არ შემხვედრიაო, უპასუხა დიოგენმა.

მეორე ჯერ იმან გაიარა მოედანზე და დაინახა ხალხის გროვა, რომელიც ირეოდა ბაზარში; ყველა ჰყვიროდა, იგინებოდა, ვაჭრები მუშტრებს ატყუებდნენ, მდიდარნი ჰყიდულობდნენ არა საჭირო ნივთს და უბრალოდ ფულებს ფლანგავდნენ. დიოგენი გაჩერდა შუა მოედანზე და დაიძახა: „ხალხო, ჩემთან მოგროვდით!“ ხალხის გროვა გაექანა მისკენ და ირგლივ შემოერტყა მას.

– რისთვის მისულხართ ჩემთან. ჰკითხა მათ დიოგენმა. – რა გსურთ ჩემგან? მე თქვენ კი არ გიხმობდით, არამედ ადამიანებს; და მათ კი თქვენს შორის ვერა ვხედავ.

ერთხელ კიდევ ასეც მოხდა: დღისით აიღო მან ფანარი და ქალაქის ქუჩებში დაიწყო

– 65 –

სიარული. დადის, ყველა ქუჩის კუნჭულში იცქირება, თითქო რასმეს ეძებსო. გააჩერეს და ჰკითხეს: რას ეძებ? – მან წყენით უპასუხა: – მე ვეძებ კაცს. მას შემდეგ ანდაზად არის შემოღებულნი; როცა უნდათ სთქვან: „იშვიათი კაცია, მეორეს მაგისტანას ვერც კი ნახავო“, მასზედ იტყვიან ხოლმე: „ამისთანა კაცს დღისით ფანრითაც რო ეძებო, ვერ იპოვნო“.

როცა დიოგენს ვინმე დასცინებდა, ანუ შეაგინებდა, ის ხშირათ მოსწრებული სიტყვით მოუჭრიდა დაცინვას და თვით დამცინავს უკანვე უბრუნდებოდა მისი გინება. ერთმა ქაჩალ-

მა მოედანზედ დიოგენს დაცინვა და გინება დაუწყო. დიოგენმა უთხრა:

მე სრულიად არ გიჯავრდები, მხოლოდ მეტად ვაქებ შენს თმებს მიტომ, რომ შენი უხეირო თავისაგან გამოვრებულან.

ბევრ შემთხვევაში დიოგენი თავისი გამჭრიახობით და ჰკუთით ანცვიფრებდა ხალხს.

ერთხელ მას ჰკითხეს: - „ქვეყნიერებაზე ყველაზე უფრო მოსისხლე მხეცი რომელიაო“ - მან უპასუხა: მთებში და ტყეში - ლომნი და დათვნი, ხოლო ქალაქებში - მოიჯარადრენი და ჯამუშნი“.

- 66 -

ერთხელ დიოგენმა ერთს მდიდარს მოწყალეება სთხოვა; მდიდარმა უარი უთხრა. ერთმა მაყურებელთაგანმა, რომელმაც იცოდა, რომ დიოგენს ხშირად ეუბნებიან უარს, ჰკითხა მას: - რით აიხსნება ისა, რომ ზოგნი ადამიანნი კოჭლთა და გლახაკთ სიხარულით მიაწვდიან მოწყალეებასა, ხოლო ბრძენს კი უარს ეუბნებიანო?“

- უსათუოდ მიტომაო, - უპასუხ, დიოგენმა, რომ ეშინიათ თვით არ გახდნენ კოჭლნი და გლახაკნი, მაგრამ ის კარგათ იციან, რომ ბრძნებად ვერასოდეს ვერ გახდებიან, და მიტომაც არ ებრალებათ ისინიო.

დიოგენი მდიდართან შევიდა, რომელსაც ლხინი ჰქონდა გამართული. დიოგენს დიდი აზარფაშით ღვინო მიაწოდეს. მან აიღო და იატაკზე დაღვარა. სახლის პატრონი და სტუმარნი მივარდნენ დიოგენს, ამოდენა ძვირფასი ღვინო მუქთად რისთვის გააოხრეო? დიოგენმა უპასუხა: მე რო ის დამელია, მაინც დაკარგული იქნებოდა, და თან მეც მავნებდაო. ეხლა ის თუმცა კი დაიკარგა, მაგრამ ჩემთვის არა უვნია რაო“.

ბერძნებს ჩვეულებათ ჰქონდათ: ვინც ჯირითში ანუ კრივში გაიმარჯვებდა, დაფნის

- 67 -

გვირგვინით დაასაჩუქრებდენ. ერთხელ დიოგენმა შეკრებულებაში ამნაირი გვირგვინი დაიდგა თავზე. ეს კანონის და ჩვეულების წინააღმდეგი იყო და ბევრმა კიცხვა დაუწყო დიოგენს, კანონს არ ემორჩილებაო.

სხვებს რისთვის ადგამო გვირგვინებს, თუ

მე მიკრძალავთ მის ტარებასაო? ჰკითხა მათ დიოგენმა.

- მიტომ, რომ შენ არავიზედ არ გაგიმარჯვიაო, - უპასუხეს მას.

- ნუ თუ თქვენ არ იცით, რომ მეც გამარჯვებული ვარ, - უთხრა დიოგენმა. - თქვენ ჯირითებში და კრივში გამარჯვებულთ ასაჩუქრებთ, მაგრამ იქ ხომ პატივის მოყვარებასა და ანგარებისათვის იბრძვიან, მე კი უმძლავრეს მტერზე გავიმარჯვე. მე თავის თავში დავამარცხე მონობა და თავისუფლება დავიპყარ; მე ვსძლიე სირცხვილსა და წყრომასა; მოვერიე სატკივართა, გაუმადლობასა და შიშსა; დასასრულ, მე ვსძლიე საშინელსა და მიუკარებელ მხეცს - ბოროტებას და ამპარტავნობას, მე გავიმარჯვე განცხრომასა ზედა.

დიოგენის ბევრმა ამ გვარმა მოთხრობამა და მოსწრებულმა სიტყვამ მოაღწია ჩვენ დრომდის. ჩვენ კი აქ მოვიყვანთ მხოლოდ რამდენსამე მათგანს.

- 68 -

X

როგორ დაიცვა დიოგენმა უდანაშაულო.

ერთხელ დიოგენი ხის ქვეშ იწვა, სიცხეს ემალებოდა, და ჩაფიქრებულიყო ცხოვრებაზე. დაინახა მასთან მიმავალი კაცი. პირველად დიოგენს ეწყინა, „ხელს შემიშლის ის ჩემს საყვარელ საქმეშიო“, გაიფიქრა თავისთვის - და შერცხვა: რა უფლება მაქვს მე, სთქვა თავისთვის, - გავუჯავრდე, რომ ჩემთან სტუმარი მოდის? ნუ თუ სტუმარს შეუძლია იცოდეს, რომ მე ეხლა მასთან მუსაიფის სურვილი არა მაქვს? აჰ დიოგენო, დიოგენო, შვილო იცესისაო, შენებრ სულელს კიდევ ბევრი სწავლა სჭირია.

დიოგენი ხშირად ასე იმაგრებდა თავს, როცა კი რაიმე ცუდი აზრი მოუვიდოდა თავში.

ის კაცი ახლო მივიდა და მიესალმა. ეს გახლდათ კლინი, მდიდარი და ლოთი.

ამისთანა კაცებს ხშირად მოხვდებოდა ხოლმე მასწავლებლისაგან. დიოგენმა კარგად იცოდა, თუ რამდენ ცრემლად ღირდა მათი ქეიფი.

- როგორა სცხოვრობ, დიოგენო, ჰკითხა კლინმა.

- ასე, გვარიანად უპასუხა დიოგენმა.

- მე მსურს ცოტა ხნით შენთან დავსჯდე.

– დაჯექ, თუმც სხვა საქმე არაფერი გაქვს.

– მართლაც არაფერი საქმე არა მაქვს;

ეჰ, კინალამ დამავიწყდა. მაქვს პატარა საქმე: ქალაქის მოედანზე უნდა გავიდე.

– რისთვის?

– აქ დღეს ერთ კაცს, ყოვლად უმანკოს, დასასჯელად ასამართლებენ. იმისი ცოლი გუშინ ჩემთან იყო, ბრალდებულის დაცვა მთხოვა. მე იმ კაცს კარგად ვიცნობ.

– მაშ რაღასა ფიქრობ?

– სურვილი აღარა მაქვს, გუშინ შევპირდი, დღეს კი გადავფიქრე.

– როგორ თუ გადაფიქრე? როგორ თუ სურვილი არა გაქვს? ხომ დაიღუპა ის საწყალი!

– ოჰ, დიოგენო, იცი, გუშინ მე ნადიმზე ვიყავი ამხანაგთან, იქ მეტი დავლიე, ეხლა თავი ისე მაქვს გაბრუებული, თითქო ნათხოვარი იყოს, ჰაზრები ირევიან, ეხლა აღარსად არ ვარგვარ. ოჰ, გუშინ მან ეგრე ლმობიერად მთხოვა, რომ თავი შემაბრალა. ორი პატარა ბაღლი თან მოიყვანა. მეუბნება, ესენი მაინც შეიბრალე, თუმც მამა დასაჯეს, მათხოვრობა უნდა დაიწყონო. ბაღლებმა გული ამოისკვნეს, დედას მიეკვრენ, – მეც კი ცრემლები მომერია. დედა მეტად ლამაზი იყო. ხომ იცი, ადამიანი

სუსტია, მეც სიტყვა გადავუკარ... შენზეა დამოკიდებული მეთქი. ის კი გაჯავრდა. მშვიდობითო, მითხრა, ავათ ნუ მომიხსენიებო. ჩვენ კი, სჩანს, ასეთი ბედი გვქონია, უნდა დავიხოცოთო.

– რას ამბობ, კლინი, გონს მოდი! დაუყვირა დიოგენმა. ნუ თუ იმ დროს, როცა შენს წინაშე დედა ბავშვებითურთ სტიროდა, შენ ამისთანა საქმე გაიფიქრე?!

– ჰო, აბა, შენ გსურს ყოველ ჟამს მასწავლო, მე კი ეხლა მაგისტვის სრულიად არა მცალიან. წავალ, გავისეირნებ. აქ მეგობარი მხატვარი მყავს; ისეთს სურათს მიხატავს რომ საუცხოვო რამ არის! არა გსურს, რომ შენც ნახო? წამოდი ჩემთან!

– არა ძმობილო, გმადლობ, შენ შემიმშფოთე გული რომ ეხლა იმ ჯალა-

ბობაზე ფიქრი ჩემი თავიდგან აღარ გამო-
დის. დაფიქრდი, კლინი, განა ხუმრობაა?

მდიდარი წავიდა, დიოგენი კი გამოურ-
კვეველ ფიქრებში დარჩა; მტირალნი ბალდნი
მამისთვის მომუდარენი, თვალწინ უდგანან,
მოსვენებას არ აძლევენ.

- აჰ, საბრალო, ფიქრობს. მოდი, წავალ

- 71 -

და დავიცავ მას. ძალიან მსურს, რომ ვუშველო,
მაგრამ მარტო სურვილი ბევრს ვერას გააკეთებს.
მსაჯულთ უფროსი არა ვარ, ნაცნობობა მათ-
თან არა მაქვს, ზედაც არ შემხედვენ... არა,
მაინც უნდა წავიდე, ვცადო.

დიოგენი წავიდა. გავიდა მოედანზე; გა-
სამართლება ჯერ კიდევ არ დაწყებულიყო. დაი-
ნახა ერთი მსაჯულთაგანი, მივიდა მასთან და
სთხოვა ეამბნა, რაში მდგომარეობდა საქმე.

- ძლიერ მენანება ის კაცი, უპასუხა მსა-
ჯულმა: - უბრალოდ იკარგება, დანაშაულობა
კი ერთ კვერცხად არა ღირს.

- რა დანაშაულობა?

- სახელმწიფო ფულები ებარა შესანახად.
მტ კიცე ხასიათის კაცია, პატიოსანი, მფლანგველი
როდია. ერთ კაცს შური ჰქონდა მისი და მო-
ინდომა იმისი დაღუპვა. მივიდა მასთან და
სასამართლოდგან მიუტანა ყალბი ბარათი; რო-
მელშიაც ნათქვამი იყო, რომ სახელმწიფო
მოთხოვნილებათათვის ფულები არის საჭიროო.
იმანაც აიღო და მისცა, ხოლო ფულებმა
ჩაილულის წყალი დალია. შემდეგ, როცა ხა-
ზინა შეამოწმეს, ფულები დააკლდა, ამიტომ
დაიჭირეს საწყალი და დღეს ასამართლებენ.

დიოგენს ის საწყალი კიდევ უფრო შეეცოდა.

- 72 -

- რაც ძალი და ღონე მაქვს, არ დავზო-
გავ, - სთქვა თავისთვის. - ზოგჯერ, რაკი ლა-
პარაკს დავიწყებ, კარგათ მომდის ხოლმე.

გასამართლების დროც დადგა. ბრალ-
დებული სდგას, ეშინია სატყვის თქმა არ
ძალუმს, გრძნობს საქმე ცუდათ არის.

მსაჯულებმა საქმის გარჩევა დაიწყეს და
წესისამებრ გამოიწოდეს დამცველი.

- ვინ წარმოსთქვამს სიტყვას დამნაშავის
დასაცველად?

დიოგენი წამოსდგა წინ და მსაჯულთ მიმართა:

- უფალო მსაჯულნო, - დაიწყო მან, - არის თქვენში სინიდისი? თქვენ გალუპინებენ ადამიანს, ყოვლად უდანაშაულოს. შეხედეთ, აი ცოლი მისი, ახალგაზდა დიასახლისი თქვენ წინაშე სდგას, ბაღლნი კი ტანთ საცმელზე ებლაუჭებიან, კარგათ შეხედეთ, ფერი მთლად დაჰკარგვიათ!

მოედანზედ ხმაურობა შეწყდა, მსაჯულებმა თავი ჩაღუნეს. დიოგენმა კი განაგრძო და ყველა უამბო, რაც ბრალდებულზე კარგი რამ იცოდა, სთხოვა, ემუდარა მსაჯულთ გამოეჩინათ მართლ-მსაჯულება და შეეწყნარებინათ ისა. მართლაც და დიოგენის გრძნობით სავსე სიტყვამ მსაჯულებზე დიდი გავლენა

- 73 -

იქონია. იმათი რკინის გული გააღხო და მოწინააღმდეგენი დაამარცხა. ისინი ერთი მეორეს შეეკითხენ, უმრავლესობა დამნაშავის მომხრე აღმოჩნდა. უფროსმა მსაჯულმა გამოაცხადა, რომ ბრალდებული გამართლებულიაო.

ცოლი და შვილნი მიცვივდნენ მას, ეხვევიან. ხალხი ხმაურობს. დიოგენი კი, რომლის წყალობითაც მოხდა ყოველივე ესა, გამოსცილდა ხალხის გროვას და წყნარი ნაბიჯით თავის ბინისკენ გასწია.

განუსაზღვრელ სიხარულსა და თავისუფლებას გრძნობდა მაშინ იგი. იმ საღამოს ისეთი ბედნიერი იყო ის, რომ სხვა დროს არა ყოფილა.

XI

დიოგენი და ვაქხიდი.

ერთხელ დიოგენი ქალაში წავიდა, რომელიც ზღვის პირად მდებარეობდა. მიდის დიოგენი ამ ქალაში და ხედავს: გზაზედ კაცი ზის, ღარიბულად ჩაცმული, და სავახშმოდ ემზადება.

ამ კაცმა გახსნა გუდა, ამოიღო გამხმარი

- 74 -

პური, რაღაც მცენარის ფესვები და ჭამა დაიწყო.

- რა სასწაულთ! - ფიქრობს დიოგენი. კარგათ დაკვირვების შემდეგ მოაგონდა, რომ ეს

კაცი ათინაში უწახავს და კიდევაც იცნობს მას.
დიოგენმა იცოდა, რომ ამ კაცს აუარე-
ბელი სიმდიდრე ჰქონდა და მედიდურად სც-
ხოვრებდა. სახელიც მალე მოაგონდა და მიე-
სალმა.

- გამარჯობა, ვაქხიდო, ნუ თუ შენა ხარ ესა?

- მევარ, დიოგენო, მე. ძლიერ კარგ დროს
შეგხვდი. ათინიდან შენთან მოვდივარ, მსურს
შენს სკოლაში შემოვიდე.

- მე სკოლა არა მაქვს.

- არა უშავს რა, მე გავხდები პირველი
შენი მოწაფე.

- ჩემგან რა უნდა ისწავლო? როცა მე
ათინიდან მოვდიოდი, შენ ბედნიერი და კმა-
ყოფილი იყავ ყოვლის მხრით.

- ეჰ, დიოგენო, ის დრო წავიდა, ხედავ,
ეხლა გლახაკი ვარ; გთხოვ, მასწავლო, რო-
გორ შემიძლია კვლავ ბედნიერი გავხდე.

- სად გაჰქრა შენი სიმდიდრე! უბედურე-
ბა ხომ არ შეგემთხვა?

- არა, უბედურება არაფერი შემხვედრია,

- 75 -

ათი წლის განმავლობაში გავფლანგე ყოველი-
ვე, რაც კი მამამ დამიტოვა. სამაგიეროდ რო-
გორ ვსცხოვრებდი! შენ კარგათ გახსოვს დიო-
გენო, ათინაში მე პირველი მდიდარი ვიყავი;
მე მქონდა სახლები, მამულები, ქარხნები და
საკუთარი ხომალდები; ხალხშიაც, სადაც
მე ვსცხოვრობდი, რავდენი სურათი და
ქანდაკება მქონდა, რავდენი ოქრო და
ძვირფასი ქვები. მსახურნი და მონანი ყვე-
ლა ჩემს ოცნებას ასრულებდნენ! რავდენი ადა-
მიანი შურით მიცქეროდა! მე ვტკბებოდი
ყოველივე ამით და ჩემი სიმდიდრე მედიდუ-
რობას, დღესასწაულებს და ნადიმებს გადავალაიე!

- რაკი ფულებს აგრე ფანტავდი, უთუოდ
ბევრი მეგობარი შეიძინე?

- მეგობარი? დიახაც მყვანდნენ მაშინ,
როცა მათთან ვქეიფობდი, ეხლა კი ყველა
შემომეცალა. შენ მაინც მიშველე, დაოგენო,
მასწავლე, როგორ მოვიქცე?

- მე რა უნდა გაგიკეთო, ვაქხიდო? გსურს,
რომ კიდევ დაგიბრუნდეს შენი სიმდიდრე?

- დიადაც რომ მსურს, განა ეს კი შესაძ-
ლოა?

- შეუძლებელი არაფერია, მხოლოდ რაკი
აგრეა, მებრალები: შენი გაბედნიერება საძნელოა.

– აბა მე ვინლა დამიბრუნებს ჩემს სიმდიდრეს?

– შრომით, ბეჯითობით, ზომიერი ცხოვრებით ყოველივე მოიპოვება. ოქრო მიწაში სძევს, მოსთხარე და იპოვნი.

ეს კი აგრეა, დოოგენო, მაგრამ უბედურება ისაა, რომ მიწის თხრა მე არ მიყვარს. თუ გინდ რომ მოვინდომო, არ ვიცი. ყველა მუშაობას შესწავლა უნდა. მე კი არაფერი არ მისწავლია.

– მაშ სამსახურში შედი სადმე, უსათუოდ მოგცემენ ადგილს, რადგან საპატიო გვარისა ხარ.

– სად უნდა შევიდე, კარგს ადგილს არ მომცემენ, ამისთვის ცოტაოდენი ცოდნა მაინც არის საჭირო, მცირე ადგილი კი მე თვითონ არა მსურს.

– მაშ ძლიერ მცირე პატიოსანი საშვალეებალა დაგრჩენია არსებობისათვის ლუკმა პურის მოსაპოვებლად!

– ესე ყოველივე ვიცი, დიოგენ, მე სხვა-სა გთხოვ; მასწავლე, ამნაირ მდგომარეობაში როგორ გავხდე ბედნიერი, გაჭირებაში ბედნიერად როგორ ვიცხოვრო; როგორ გავხდე ისეთი ღარიბი და თან ისეთი ბედნიერი, როგორც შენ, დიოგენო!

– მე რომ ბედნიერი ვარ, ის მართალია, ვაქ-

ხილო, მაგრამ გაჭირებაში ბედნიერად ცხოვრება ძნელია; შენ გავიწყდება, რომ მე ღარიბი არა ვარ, მე ყველა მდიდრებზე უმდიდრესი ვარ, მიტომ რომ მე ყოველთვის მეტი მაქვს, ვინემ ვსაჭიროებ, მე არას დროს არაფერს ვსაჭიროებ. მე ისე ცოტა მჭირდება, რომ ყოველგან ვშოულობ მას, და არა დროს არა ვგრძნობ საჭიროებას. აბა შემომხედე მე, რა ყოჩაღათ და ჯანმრთელად ვარ, – ეს მიტომ, რომ მე ცოტა მჭირდება! მე ვშველი მონებს სამძიმო სამუშაოში, რათა გადანარჩენი ძალა დავხარჯო.

მაქხიდმა გაკვირებით შეხედა დიოგენს.

–სხეული, – განაგრძო დიოგენმა, – იარაღია ჩვენის სულის მოქმედებისთვის. თვალ-ყური უნდა ადევნო, რათა ის წესიერად იმყოფებოდეს. მაშინ სულიც უფრო ადვილად იმოქმე-

დებს. ხოლო სამუშაო მას ბევრი აქვს. მეგობრის თანაგრძნობა მას შველის. მეგობარს კი მაშინ შეიძენ, როცა არც შენ მისგან და არც ის შენგან არავითარ საჩუქარს არ მოეღოს. ეს ჩემთვის უფრო ადვილია, ვინემ სხვისთვის. ამიტომაც მე მყვანან მეგობარები, რომელნიც ნუგეშს მცემენ მე.

ეს ყველა ეგრეა, დიოგენო, მაგრამ მე რომ

– 78 –

გიცქერ – ლობიოთი და ფესვებით იკვებები, მაზარას იცვამ და როგორც ამბობენ, პაწაწვინტელა უხეირო ოთახში სცხოვრებ.

– სამაგიეროდ აგარაკიცა მაქვს.

ჩემთან თუ იცხოვრებ, საზაფხულო სახლი უფრო განიერი მაქვს. აქ ახლო, ზღვის პირად არის გამოქვაბული, ღამეს იქ ვათევ. ღამით იქ ყოფნა საუცხოვო რამ არის: ჰაერი მსუბუქია, ახლო ჭალაში ბუღბუღები გალობენ, შორიდგან კი ლურჯათ მოსჩანს განუსაზღვრელი ზღვა. ქარისაგან აზვირთებულნი ტალღები განუწყვეტლივ ხმაურობენ, და რაღაც სევდიან სიმღერას დუდუნებენ. იქ კარგია, წავიდეთ, ლოგინიც რბილია, შენთვის ხმელ ფოთლებს გავშლი. სასაუზმოდ სტოლი ქვისაა, წავიდეთ.

მაქსიდი დაიჭმუხნა, მაგრამ სხვა გზა არა ჰქონდა; დაეთანხმა. და წავიდნენ.

ერთად დიდხანს ვერ იცხოვრეს. პირველ ღამესვე ვაქხიდმა ერთი წამი ვერ დაიძინა. გვერდიდგან გვერდზე ტრიალდებოდა და აგონდებოდა, თუ როგორ ტკბილად განისვენებდა ის წინედ რბილს ბალიშებსა და ბუმბულებზედ.

დილას ადგნენ. უნდა ისაუზმონ. დიოგენმა ხილი დაჰკრიფა, გუდიდან პური

– 79 –

ამოიღო, თვითონაც სჭამა და სტუმარსაც მითვე გაუმასპინძლდა.

ვაქხიდმა გასინჯა, არ იამა. დიოგენი გამოძლა, ვაქხიდი კი მხოლოდ ოხრავს და უწინდელ სადილებს იგონებს. ეჰ, ფიქრობს დიოგენი, ჩემი სტუმარი-მოწაფე აქ დიდხანს ვერ იცხოვრებს. ჩემი სწავლა მას არ მოეწონება.

მაინც დაუწყო საუბარი მის შესახებ, თუ როგორ უნდა იცხოვროს მან ეხლა. მხოლოდ იმისი მოწაფე ყურს არ უგდებდა, დიოგენმაც

თავი დაანება.

გამოქვაბულის ახლო, სადაც დიოგენი სცხოვრებდა, ზღვის პირად იდგა მეთევზის ქოხი. მასში სცხოვრებდა მეთევზე ცოლითა და სამი ქალით. დიოგენი და ვაქხიდი გამოქვაბულიდან გამოვიდნენ და ზღვის პირად წავიდნენ. მეთევზის ქალები ამ დროს ქოხის ახლო ისხდნენ და ბადეს აკერებდნენ. ვაქხიდა დაინახა ისინი და ხვინტრიცის გუნებაზედ მოვიდა.

- ჩქარა წავიდეთ მათთან, მე მსურს ამ ლამაზებს ახლოდგან უცქირო, - სთქვა მან და თვალები გაუბრწყინდა.

- ოჰ, გარყვნილო ბებერო, იფიქრა დიოგენმა, - ჩემსავით ცხვრებას შენ ვერ ისწავლი, თუმც ამნაირი სისულელე არ მოგიშორებია.

- 80 -

ვაქხიდი ესაუბრა ქალიშვილებს, რომლების მამაც სახლში არ იყო, მერმე დიოგენს კორინთში წაჰყვა. დიოგენი თავის ბატონთან, ქსენიადთან მივიდა, ვაქხიდა კი ქალაქში დაიწყო ტანტალი.

სალამოს დიოგენი ისევ გამოქვაბულში დაბრუნდა. ვაქხიდი იქ იჯდა, მას ელოდებოდა. დიოგენი რომ დაინახა, წამოხტა, წინ მიეგება და მხიარულად უთხრა:

დიოგენო, მე თავის შესაქცევი საქმე ვიშოვე!

- რა ამბავია, რა საქმე?

- კორინთში შევხდი ერთს მდიდრის მონას. გავეცან და ბაასი დავიწყეთ. მან მიაჩნო, რომ ის გამოგზავნა ახალგაზრდა ბატონმა ოთახის საშოვრად ერთი ღამით, - სურს ამხანაგებთან იქეიფოს. მონამ მთელი ქალაქი დაიარა და შესაფერი ოთახი ვერ იპოვნა. მე დავეხმარე და მოვიყვანე ამ მეთევზის ქოხში. მამა იმათი სათევზაოდ წასულა სამი დღის ვადით. დედა და ქალები სიხარულით დაგვეთანხმენ; აი, გავაწყეთ საქმე. სამაგალითო მხიარულება გვექნება. წასრული დრო მოვიგონოთ!

- მშვიდობით, ვაქხიდა, - წყენით უთხრა დიოგენმა; - ეხლა მე შენთვის საჭირო აღარა ვარ, ამ გზით ვერ გაგყვები. შენი ამხანაგი

- 81 -

აღარა ვარ. მენანება, რომ საზაფხულო სახლი წამართვი. ეხლა მე აქ მოსვლა შემრცხვება. მშვიდობით, ავით ნუ მომიხსენიებ.

და დიოგენი კორინთში დაბრუნდა.

XII

ზაასი დიოგენისა ფილომედთან შრომისა და სიმდიდრის შესახებ

დიოგენი ჰლიცხავდა მდიდრებს იმათი მედიდურობისა და მცონარეობისაგამო; ისინი კი ჯავრობდნენ და ილტვოდენ მისგან, ხოლო დიოგენის ჭეშმარიტი სიტყვები სინდისს უღვიძებდა მათ, ისევ ბრუნდებოდნენ დიოგენთან და ხელახლა იწყებდნენ მასთან საუბარს.

ამგვარად მივიდა მასთან ერთხელ მდიდარი ფილომედონი. არა ერთხელ ესაუბრნა მასთან დიოგენს, და აი, კიდევ მოვიდა იგი. მას სურდა დიოგენისთვის დაემტკიცებინა, რომ იმნაირნი მდიდარნი, როგორც ის არის, პატივისცემის ღირსნი არიან.

- ნუ თუ გგონია, დიოგენო, რომ ჩემი ცხოვრება მუქთად იკარგება?

- 82 -

- არ ვიცი, - უპასუხა დიოგენმა; - მხოლოდ მე ვფიქრობ, რომ თვითოეული შავი მუშა, მაგალითად, წყლის მზიდავი, შენზედ მეტად ღირსია პატივისცემისა.

- რატომ? რისთვის? - უკმაყოფილოდ წამოიძახა ფილომედონმა.

- ნუ სჯავრობ, ფილომედონ. მე მაგით ვერ შემაშინებ; მე სიმართლეს გეუბნები, - განაგრძო დიოგენმა. - თუმცაღა შენ მეტად თავმოყვარე ხარ, შენს და მუშას შორის განსხვავებას მაინც დაინახავ. წყლის მზიდავი მეტად ღარიბია, და თქვენ, მდიდრებს გმაგთ; - ის მაინც ხალხს ემსახურება, სარგებლობა მოაქვს მისთვის. შენ კი აბა რა სარგებლობა მოგაქვს ხალხისთვის? შენს სახეზე მე გაჯავრების ნიშნებს ვხედავ; რისთვის? მაგას თავი დაანებე, სჯობია მეგობრულათ ვისაუბროთ. შენ ყოველ წლობით ხარჯავ არა ნაკლებ ორმოცი ტალანტისა. ეს კი დღიურად შეადგენს ას მანეთს.

მერე რაო? - გააწყვეტინა ფილომედონმა; - მე შენთვისაც ესევე მსურს, და თვით შენა ხარ დამნაშავე, რომ არა გსურს ჩემი პურ-მარილით ისარგებლო; მე დიდიხანია ჩემს სუფრაზე გიწვევდი, მაგრამ შენ მეტად თავმოყვარე ხარ და მუდამ უარს მეუბნები.

– არა, მე თავმოყვარე კი არა ვარ, ფილომედონ, არამედ მშვიდი ვარ, მე არა მსურს და არც შემძლია გულისთქმათ ავყვე. მე ამნაირ ნდომათაგან თავისუფალი ვარ, და ჩემს თავისუფლებას არავითარ განძზე არ გავსცლი.

– დიოგენო, თავის თავს მონად არც მე ვსცნობ. სიმდიდრე ჩემთან მოდის ისე, თითქო ციღგან მოცვივოდეს. მე მხოლოდ არ ვაძევებ მას ჩემგან, ვსტკბები მით, და მე ისეთივე თავისუფალი ვარ, როგორც შენა.

– ჩვენი შედარება შეუძლებელია. ყოველივე, რასაც შენ აოხრებ, ვისმე ხომ ერთმევა, მე კი არავისგან არაფერს არ ვიღებ.

– მაგრამ ჩემი შემოსავალი უფლებით მე მეკუთვნის.

– კიდეც რომ გქოწდეს უფლება ყველა ეს სიმდიდრე იუფლო, უბრალო სამართლიანობა მაინც მოითხოვს, ცოტა რამ ხალხსაც უნდა მისცე. რავდენ შეღავათს, სარგებლობას და უფლებას გაძლევს შენ სიმდიდრე! რით უხდი შენ ხალხს, რომელმაც მოგცა ყოველივე ესა?

– შენც ხომ, დიოგენო, ბევრს სარგებლობას იღებ ხალხისაგან. შენ რიდათი უხდი?

ამაშიაც დიდი განსხვავებაა ჩვენს შორის. შეხედე რით ვსარგებლობ ხალხისაგან. მე ვსა-

ჭიროებ მხოლოდ მას, რომ ნება მომცენ ჰაერი ვისუნთქო, წმინდა წყალი ვსვა, და სიმშლით არ მოვკვდე. ამისთვის კი შენც იცი, რა ცოტა მჭირდება. ტანთსაცმელი მდიდრული არ მაცვია; მე დარწმუნებული ვარ, რომ ხალხი, მათ შორის ჩემი მეზობელნი, კორინთელნი, ნებას მომცემენ ვატარო ასეთი ტანთსაცმელი. თუმც ამ უკანასკნელ ტანთსაცმელსაც წამართმევენ, ტიტველი დავრჩები, და ჩემი სიტიტველის მზერას რომ ვერ აიტანენ, პირველი შემხვედრი დაფარავს ჩემს სხეულს რითმე, და მე ისევ შევიმოსები. თუმც სიმშლისაგან ვიქენ ტანჯული, თვით ჩემი დაბნედილი შეხედულობა სიბრაღულს აღძრავს ხალხში, და გამომკვებავენ, ამაში მე დარწმუნებული ვარ. ამიტომაც ვარ მოსვენებული. და თავის თავს სრულად უზრუნველ ყოფილად ვსთვლი. ამნაირ მყუდროებამდის რომ მოახწიო, ძლიერ

ცოტა უნდა გქონდეს, ისე ცოტა, რომ თვითოეულ ღარიბს მეტი ჰქონდეს, ვინემ შენ, რათა შურით არავინ გიცქერდეს. მხოლოდ მაშინ იქნები ბედნიერი. ეხლა დაეკითხე თავის თავს, ფილომედონო, რაებსა თხოულობ შენ ხალხისაგან? შენ ხომ კმაყოფილი არ იქნებოდი, ხალხი რომ შენც იმდენს გაძლევდეს, რავდენ-

– 85 –

საც მე. შენ მისგან ბევრად მეტს თხოულობ. ზოგმა მათგანმა ყანები უნდა მოგიხნას, ზოგმა ჯოგი უნდა გიმწყესოს, სხვებმა კი შენს ქარხნებში უნდა იმუშაონ, გიქსოვონ და გიკერონ ძვირფასი ტანთსაცმელები ანუ ხალიჩები, რომელთაც ოთახებში ჰფენ და შემდეგ ფეხებითა სთელავ. შენ თხოულობ, რომ ხალხმა საჭმელი გიმზადოს, ვენახი გაგიშენოს, შენ კი იმისი წვნით თვრები. შენ თხოულობ, რომ წარმოდგენები გამართონ და შენი საყვარელი სიმღერები გიმღერონ... ერთი სიტყვით თხოულობ ყოველივეს, რაც კი გჭირდება, საჭიროება კი ბევრი გაქვს! ყველა ეს სხვებმა უნდა მოგცენ. შენ კი გდიხარ და არაფერს აკეთებ, არაფერს, გარდა მისა, რომ სვამ, არშიყოფ, გძინავს და ბრძანებლობ, და ყოველივე ამას ჩადიხარ შენი ორმოცი ტალანტის შემწეობით, რომელიც იმავე ხალხისაგან გაქვს აღებული. ხალხისადმი შენი მოვალეობა დიდი არის, ხოლო შენ მასზედ არც კი ფიქრობ. შენ უფრო მასზედ ფიქრობ, რა საჭმელებს მოგართმევენ დღეს სადილათ.

– შენ, დიოგენო, ვგონებ გავიწყდება, რომ ამაებს შე მიკეთებენ ანუ მონანი, და ამისათვის მე ვკვებავ მათ, ანუ მოჯამაგირენი, – და

– 86 –

მათ სასყიდელს ვაძლევ პირობისამებრ.

– აგრეა, მხოლოდ ნუ დაგავიწყდება, რომ შენ კი უშვრები მათ სიკეთეს, როცა ფულებს აძლევ, არამედ ისინი შენ, რომ შენთვის მუშაობენ. შენ მონებს თავის საკუთრებად სთვლი, მაგრამ ისინიც ხომ ადამიანები არიან, როგორც შენ, მხოლოდ ძალა ანუ გაჭირება ამორჩილებს მათ შენს ჟინს. მოჯამაგირენიც აგრე არიან. შენ გგონია, მოჯამაგირედ შენს შორის თავისუფალი პირობა მოქმედობს, რომლის ძალით შენ მათ აძლევ სასყიდელს, ისინი კი გაძლევენ

თავის შრომის ნაწარმოებს. თავის თავს ნუ ატყუებ! ესეც მონობაა, მხოლოდ ნაცვლად მათრახისა, რომლითაც მონებს ამუშავებენ, აქ ფული მოქმედებს. ფული ხანდახან მათრახზედ უმწარესად იცემება. შენ უქმობის გამო მოგწყინდა, არსების პურის მოსაპოვებლად შრომა არ გჭირდება. ის მზა-მზარეულად გივარდება პირში. და შენც, მოწყენილობა რომ გაფანტო, რაღაცაებს გამოიგონებ. შენი სურვილი მყისვე სრულდება და, რაკი ის მოგწყინდება, სხვა ახლებს გამოიგონებ. თუ კი როდისმე სინდისი გამხელს, წაუყრუებ და თავის გასამართლებლად ამტკიცებ, რომ შენი გამომგონებანი ხალხისთვის სასარგებლონი არიან;

– 87 –

შენ ერთი ხელით ღუპავ და რყვნი ხალხს, ხოლო მეორე ხელით კი ვითომ სიკეთეს ანიჭებ მას, მაგრამ იმნაირს, რომელსაც არავინ არა გთხოვს. ნეტავ რას იზამ, რომ რაიმე შემთხვევით იმისთანა მდგომარეობაში ჩავარდე, შენი ხელით დაგჭირდეს პურის მოპოვება? ეს ხომ შესაძლოა ყველას შეხვდეს. რას იზამ მაშინ? ხომ თითის განძრევაც არ შეგიძლია უმოწონოთ. მოიფიქრე ყველა ამათ შესახებ და გადასწყვიტე, ვის მოაქვს მეტი სარგებლობა არა მარტო ხალხისთვის, არამედ თავისთვისაც: შენ თუ უბრალო წყლის მზიდავს?

XIII

უფლება და მოვალეობა ადამიანისათვისი საზოგადოებისადმი.

ფილომედონი მეტად ჩაფიქრდა. როცა დიოგენის სიტყვები მოისმინა, შემდეგ ისევ საუბარი განაგრძო. როცა ადამიანები გრძნობენ, რომ იმათ სიმართლეს ეუბნებიან და არ იციან რა უპასუხოთ, ხშირად ნაცვლად პასუხისა გაიძახიან: შენ კი რაღა ხარ? რისთვის არ შვრები, მას, რასაც ამბობო? ფილომედონიც ასე მოი-

– 88 –

ქცა. როცა დიოგენმა დაუმტკიცა მას, რომ წყლის მზიდავი მასზედ უფრო სასარგებლოა, იმან დიოგენსა ჰკითხა:

– შენ თვითონ რად გასურდა ყოფილიყავი?

წყლის მზიდავად თუ იმნაირ მდიდრად, როგორც მე ვარ? დიოგენმა უპასუხა:

- არც ერთი, არც მეორე, მიტომ რომ მე კმაყოფილი ვარ თავისი მდგომარეობით.

- მეც ხომ შემძლია თავისი მდგომარეობით კმაყოფილი ვიყო; რატომ მითითებ მზიდავზე და მირჩევ მისგან მაგალითი ავიღო; თვითონ შენ კი მას არა ბაძავ. არც შენ მოგაქვს ხალხისთვის სარგებლობა: არც მხატვარი ხარ, არც ხელოსანი, არც მეცნიერი და არცა მხვნელ-მთესველი. არავითარ სამსახურში არა ხარ, შვილებიც არა გყვანან, მაშასადამე, ამ მხრითაც უსარგებლო ხარ. თავს რილათი იმართლებ?

- თუ რა სარგებლობა მომაქვს მე, ამ შემთხვევაში ამაზედ შემდეგ ვილაპარაკოთ. ეხლა მხოლოდ ამას გეტყვი, რომ ჩემი და შენი შედარება მოუძლებელია; მე ჩემ მეზობელ კრინთელთაგან და სხვა ბერძენთაგან, აგრეთვე ყველა ქვეყნის ხალხისაგან მხოლოდ ერთსა ვთხოულობ, რომ ცხოვრების ნება მომცენ ისე, როგორც მე ვუშლი მათ

- 89 -

ცხოვრებას. ამაზედ მეტს არას ვთხოულობ, მიტომ, რომ მე არაფერი არა მაქვს. ადგილ-მამული არა მაქვს, არც სხვა რამ შემოსავალი, და ამიტომაც არ ვსაჭიროებ ძლიერთა მფარველობასა.

- კარგი, მაგრამ შენი სამშობლო ქალაქ სინოპის არავითარი ვალი არს გაქვს?

- არავითარ განსხვავებას სინოპსა და კორინთს შორის, სადაც ეხლა ვცხოვრებ, მე არა ვხედავ. სადაც ხომ უნდა დავგდებულვიყავ, და ის, რომ სინოპში დავიბადე, და არა ათინაში, ანუ რომში, უბრალო შემთხვევა არის.

- მაგრამ შენ ხომ სინოპში იზრდებოდი და სწვალობდი, მაშასადამე ცოტაოდენი სარგებლობა მაინც მიგიღია მისგან.

- სასარგებლო შეგვიძლია უწოდოთ მხოლოდ კარგს აღზრდას, მე კი არ შემძლია ამთი დავიკვებო. იმან მე კინალამ დამღუპა, ნამდვილი აღზრდა მე ათინაში მივიღე - ჩემი მასწავლებელი ანტისფენისაგან, მაგრამ ისიც ხომ ათინაში სანახევროდ მშიერი იყო. ასე რომ ამისთვისაც არავისთანა ვარ დავალეებული; ყველაზედ მეტად ვალდებული ვარ ჩემი საკუთარი გამოცდილებისა.

ნოპელი იყვნენ, ასე რომ შენ მთლად სინოპს ეკუთვნი; შენ წევრი, ანუ მოქალაქე ხარ იმ საზოგადოებისა, ამიტომაც მას შეუძლია მოითხოვოს შენგან ასრულება სხვა და სხვა მოვალეობისა.

- არა, ეს აგრე არ არის. ის, რომ ჩემი წინაპარნი სინოპის მოქალაქენი იყვნენ, არ მავალებს, მეც იგივე ვიყო. ადამიანი არა დაბადებით ხდება მოქალაქედ, ანუ წევრად რომელიმე საზოგადოებისა. ბუნებით ადამიანი ყველა თავისუფალია, დამოუკიდებელი და თანასწორი, მხოლოდ დაბადებიდანვე მას ერთი მოვალეობა აძევს - თანაგრძნობა ურთიერთისადმი. წევრად, ანუ მოქალაქედ რომელიმე განკერძოებული საზოგადოებისა ის ხდება მხოლოდ მაშინ, როცა იგი ამ საზოგადოებისაგან თხოულობს რაიმე სარგებლობას, როდესაც ის შედის მის მფარველობის ქვეშ. მე მფარველობას არ ვეძებ, არაფერს არა ვთხოვლობ არავითარ საზოგადოებისაგან, და ამიტომაც თავს არ ვუწოდებ მოქალაქედ სინოპისა, არც ათინისა, და არცა სპორტისა, მე მოქალაქე ვარ მთელი ქვეყნისა.

- მთელი ქვეყნის მოქალაქეობა რასა ნიშნავს?

- ეს ნიშნავს იმისთანა კაცს, რომელიც, როგორც მე, არავითარ განკერძოებულ საზოგადოებას არ ეკუთვნის, არამედ მთელ ქვეყანას თვის სამშობლოდ სთვლის და ყველა ადამიანს - თავის თანამემულედ, ანუ თავის ძმად, თუ გინდ დიდი განსხვავებაც იყოს მათ შორის მუნებით, ენით, ანუ სხვა და სხვა ცხოვრების ჩვეულებით. ამნაირი კაცი თავის მოვალეობადა სთვლის ყველას უშველოს, ვინც კი საჭიროებს მის შემწეობაში და თუმც არ შეუძლია დაეხმაროს, თანაგრძნობას მაინც არ მოაკლავს. ის ცდილობს დაიხსნას კაცი განსაცდელისაგან, როცა ხედავს გზა დაბნეულს, და უხარია მასთან ერთად, ვინც ცხოვრებით კმაყოფილია.

ცრუ მორწმუნეობა, პირფერობა, ანგარება და სხვა ბიწიერებანი ჩვენგან განუშორებე-

ლია, როცა ჩვენ რომელიმე განსაკუთრებულ საზოგადოებას ვეკუთვნით, და გვეშინია სახელი არ გაგვიტყდეს საზოგადოებაში, და მონურად ვასრულებთ მრავალ ამის უგუნურ ჩვეულებას. რაც ამ საზოგადოებაში მაღალ სათნოებათ ითვლება, ის გონების სამსჯავროს წინაშე უკანასკნელ ბიწიერებათ გვეჩვენება. ის, ვისაც ერთი საზოგადოება ანუ სახელმ-

– 92 –

წიფო ძეგლს უდგამს, მეორე სახელწიფოს ისტორიაში შთამომავლობის გასაკიცხად გარდაიცემა, როგორც კაცი ბოროტი და არაწმინდა.

მხოლოდ მარტო მოქალაქეს სრულიად ქვეყნიერებისას შეუძლია ყველა ადამიანს ერთნაირად თანაუგრძნოს, ყველას სამართლიანად მოეპყრას; მისი მხურვალე გული პირფერობას და კერძობას არ ემორჩილება, არამედ კაცობრიობის სიკეთისათვის მძლავრად სცემს. მისი გულ-

მოწყალება მთელ ბუნებას ეფინება. სიყვარულით უცქერს ის წყაროს, რომელიც მას წყურვილს უკლავს, ხეს, რომლის ჩრდილოსქვეშაც განისვენებს; ვინც უნდა მივიდეს მასთან, რა თემისაც უნდა იყოს, ყველა მისი თანამემამულეა, და ამასთანავე, თუმც გულს გაუხსნის, მეგობარიც არის.

აგეთი ადამიანი დაჩვეულია, გარდა უსაჭიროესისა, ოველივე უარყოს, რაიცა სხვა ადამიანთ, მცონარეობით და მედიდურობით გარყვნილთ, აუცილებელ საჭიროებად მიაჩნიათ. ამიტომაც ამნაირ კაცს ყველგან ეადვილება ცხოვრება, და ის არავისთვის სამძიმო არ არის. აი, ვის ვუწოდებ მე მთელიქვეყნიერების მოქალაქედ, და ვცდილობ თვითონაც ამნაირი გავხდე.

– 93 –

შენ და შენი მსგავსი ადამიანი მე უსარგებლოდა მთვლიან; მაგრამ ამაში თქვენვე ხართ დამნაშავე. მე მხოლოდ მიტომ მთვლით უსარგებლოდ, რომ თქვენს პატივმოყვარეობას ვერ ვაქებ, თქვენს სულელობაში მხარს არ გაძლევთ და არ გირჩევთ იმ გზით სიარულს რომელიც თქვენი დამღუპველია. უგუნურნო და უმეცარნო დაფიქრდით: ნუ თუ მე თქვენთვის თვით ამ განკიცხვით სარგებლობა არ

მომაქვს?

XIV

დიოგენი და ალექსანდრე მაკედონელი

დიოგენი უკვე მოხუცებული იყო, როდესაც მაკედონის ტახტზედ ავიდა გამოჩენილი მეფე ალექსანდრე, შვილი ფილიპესი. ახალგაზრდა მეფე მეტად კარგი მეომარი იყო და მყისვე საომრად გაემგზავრა. მას დაებადა აზრი მთელი ქვეყნის დაპყრობისა, რათა მარტო იმეფოს მასზედ. ამ განზრახვით შეჰკრიბა კარგათ შეიარაღებული ჯარი და გაემგზავრა. ომში ძლიერ გაიმარჯვა. ქალაქებს ზედიზედ იმორჩილებდა და ყველას შიშის ზარსა სცემდა. ყველაზედ უმალ მას

– 94 –

დაემორჩილნენ ათონის და კორინთის მცხოვრებნი.

როცა ის კორინთოს მოუახლოვდა, სადაც დიოგენი სცხოვრებდა, მრავალნი კორინთის სწავლულნი და ბრძენნი მიეგებნენ მეფეს თაყვანის ცემით და შეამკეს ის სხვა და სხვა ნაირი სიტყვებითა, რათა მოეგოთ იმისი გული.

ალექსანდრეს ბევრი ჰქონდა გაგონილი დიოგენზე და ელოდა, რომ ისიც მივიდოდა მასთან თაყვანის საცემად; მაგრამ, რადგანაც დიოგენი არ საჭიროებდა მეფის წყალობას, არც მივიდა მასთან.

დიოგენი ბაღში ხის ქვეშ განისვენებდა, მზე კი ათბობდა მის მოხუცს, მაგრამ ჯერ ისევ საღს სხეულს; ის ტკბილადა სთვლემდა. უეცრად იგრძნო, რომ ვიღამაც მზე დაუჩრდილა. თვალეზი გააღო და თვის წინ დაინახა მშვენიერი ყმაწვილი, ამალით გარ-შემორტყმული. მდიდრულ ჩაცმულობაზედ და მეფურ მორთულობაზე იცნო, ვინც იდგა მის წინაშე, მაგრამ სრულიადაც არ შეკრთა. ის ისევ იწვა, ალექსანდრეს უცქერდა და ელოდა, რას ეტყვის მას ეს მოულოდნელი სტუმარი.

– შენა ხარ დიოგენი, რომელზედაც საბერძნეთში ასე ბევრი განსაცვიფრებელი ამბები

– 95 –

გავიგონე? – ჰკითხა ბოლოს ალექსანდრემ.

– დიახ, მე გახლავარ ის დიოგენი. შენ

კი, უთუოდ ალექსანდრე ხარ, შვილი ფილიპე მაკედონელისა.

- დიად, გამოიცან.

- რა გნებავს ჩემგან, ხელახლად ჰკითხა დიოგენმა.

- მე გელოდი შენა, ვფიქრობდი ჩემთან სტუმრად მოხვიდოდი, რაკი არ მოხველ, მე თვითონ გნახე.

ალექსანდრე ფიქრობდა, რომ დიოგენი ამნაირი პატივისცემისთვის მადლობას მოახსენებდა მას, მაგრამ დიოგენმა არა უპასუხა რა. მაშინ ალექსანდრემ განაგრძო:

- არ შემძლია რითიმე გემსახურო? ითხოვე, რაცა გსურს; ყოველივეს, რაც ჩემს მფლობელობაშია, შეგისრულებ. დიდებულ ბრძენთ ღრმა პატივსა ვსცემ!

- თუმც გსურს სამსახური გამიწიო, - უპასუხა დიოგენმა, - მზიდგან ჩამომეცალე, ნუ მიჩრდილე მის სინათლეს და სიცხოველეს; ის სასიამოვნოდ ათბობს ჩემს სხეულს.

ალექსანდრე განცვიფრებით ჩამოეცალა. იმისი ამაღაც ჩამოდგა, და ელოდა ბრძენის კადნიერ პასუხისთვის მეფის რისხვას. მაგრამ

- 96 -

ალექსანდრე არ გაჯავრებულა, მხოლოდ მის სახეზედ გამოიხატა მოწყენა და დიოგენს ჰკითხა:

- ნუ თუ ამაზედ მეტი არა შემძლია რა შენთვის გავაკეთო?

- მეტი მე შენგან არაფერი მინდა, - უპასუხა დიოგენმა. ალექსანდრემ ხელი გაუშვირა დიოგენს და უთხრა:

- მშვიდობით! მე კი ჩემი აღთქმა უნდა შევასრულო, აღარ დავუშლი მზეს გაგათბოს.

შემდეგ მეფე მიუბრუნდა თავის ამაღას და უთხრა:

- წავიდეთ, აქ მეტი საქმე აღარაფერი გვაქვს!

ალექსანდრე წავიდა და თან მხლებლებიც გაჰყვენ. გზაზე ის ჩაფიქრებულიყო, არას ამბობდა, ამაღა კი ხმამაღლა აცხადებდა უკმაყოფილებას დიოგენის მოქმედების შესახებ და შფოთავდა მისი კადნიერების გამო. უეცრად ალექსანდრე მიუბრუნდა მათ და უთხრა:

- დაჩუმდით, და იცოდეთ, მე რომ ალექსანდრე მეფე არ ვიყო, დიოგენობას ვისურვებდი.

ალექსანდრე მეტად ჭკვიანი კაცი იყო

და კარგათ გაიგო დიოგენის სიტყვები. ის მიხვდა რომ იმისი სიმდიდრე და ძლიერება

– 97 –

დიოგენს ვერას მისცემდნენ, – დიოგენი არამც თუ შურით უცქერის მას, არამედ თავის თავს მასზედ უმდიდრესად და უძლიერესად სთვლის, მიტომ რომ მას არაფერი სჭირდება; – დიოგენი რომ სთხოვდა, ჩამომეცალე, მზეს ნუ მიჩრდილავო, არა მარტო ეს სთხოვა, არამედ მას უნდოდა ამითი ეთქვა, რომ მეფური დიდება და ყველა ეგრედ წოდებული საქმენი, მედიდურობით განაკეთნი ჭეშმარიტის მზის სინათლეს ჩრდილავენო.

ყოველივე ეს გაიგო ალექსანდრემ და ჩაფიქრდა; მაგრამ თავმოყვარეობა და მისწრაფება დიდებისადმი ისეთი ძლიერი იყო მასში, რომ დიოგენის სიტყვანი უნაყოფოდ დარჩნენ.

ალექსანდრემ მაინც მოისურვა ერთხელ კიდევ ენახა დიოგენი, და ღამე მიეიდა მასთან მარტოდ მარტო. მას სურდა დიოგენი დაეჯერებინა, რათა გაჰყოლოდა მას ომებში. ამისთანა შესამჩნევი ბრძენი ჩემს ამაღას მეტად გაამშვენიერებს, – ფიქრობდა ალექსანდრე, ამას გარდა ის დიდს სარგებლობას მომიტანს მე მით, რომ სიმრუდე სძაგს და ყოველ დროს სიმართლეს დაუფარავად მეტყვისო.

და აი, ერთხელ კიდევ მოვიდა იგი დიოერთან მარტო, უამალოთ, და თხოვნა დაუწყო თან გაჰყოლოდა. მაგრამ დიოგენმა კარგათ იცოდა, რომ სასახლეში ის დაჰკარგავს მას,

– 98 –

რაც მისთვის აგრე ძვირფასია – თავისუფლებას, და გადაჭრით უთხრა უარი.

– მეტად მწყინს, – უპასუხა ალექსანდრემ, – შენ ჩემი განზრახვის სისრულეში მოსაყვანად ბევრს მიშველიდი.

– რაში მდგომარეობს შენი განზრახვა?

– ჩემი სამშობლო, მაკედონია, ვიწროდ მეჩვენა. საომრად მივდივარ, მსურს დავიპყრა მთელი საბერძნეთი, მცირე აზია, სომხეთი, მიდია, ინდოეთი, ერთი სიტყვით, მთელი დედამიწა და მარტომ ვიმეფო მასზედ.

– თუ შენთვის მაკედონია ვიწროა და ახლობელ ქვეყნების დასაპყრობად მიდიხარ, მთელ ქვეყანას რომ დაიპყრობ, მაშინ ხომ ისიც ვიწროდ მოგეჩვენება, და მოისურვებ მზესა და მთვარემდის კიბე აღმართო, რათა ისინიც დაიმორჩილო.

- არა, შეუძლებელი რისთვის უნდა ვისურვო, ჩემი განზრახვა კი შესაძლებელია.

- შენ ახალგაზდა ხარ, ჭკვიანი და მამაცი. ჯარიც ადვილად გემორჩილება, ადვილი შესაძლებელია, ყველა სამეფონი დაიპყრა; მაგრამ სთქვი, შემდეგ როგორ უნდა მოექცე მათ?

- ამაზედ მე კიდევაც მოვიფიქრე: უდაბურ ადგილებში ავაშენებ ახალქალაქებს და სოფლებს, მათ შევაერთებ მოხერხებული გზებითა, მოვიზიდავ ხალხს იმ ადგილებიდან,

- 99 -

სადაც ბევრნი არიან; ყველა ჩემ ქვეშევრდომთ მივცემ ახალ და უმჯობეს კანონებს. რათა ყველას მართვა-გაგება გამიადვილდეს, ჩემს სამფლობელოს შუა ადგილას ავაშენებ დიდ ქალაქს, რომელიც ჩემი სატახტო იქნება. ამნაირად მე დავამყარებ წესიერებას და ყველა კარგათ იცხოვრებს. მე ვგრძნობ, რომ ამაების შესასრულებლად ძალა და ნიჭი მაქვს ღმერთებიდან მომადლებული.

- დიდხანსა ფიქრობ აგრე იმეფო? - ჰკითხა დიოგენმა.

- არ ვიცი, მაგრამ რა, თუმც ადრე მოვკდები, ჩემს საქმეს განაგრძობენ ჩემი მემკვიდრენი, თუ ღირსნი იქნებიან ამისა. თუნდაც რომ ჩემი სიკვდილის შემდეგ ყოველივე ჩემი განზრახვა ჩაიფუშოს, მე მაინც უკვდავი სახელი და დიდება დამრჩება.

- შენ, ალექსანდრე, გსურს დაიმორჩილო რამდენიმე ასი მილიონი, ეს ხომ ადვილი არ არის; რავდენი კაცის სისხლის დაღვრა მოგიწდება, სანამ ამას შეასრულებდე, ნუ თუ ამაზედ არ გიფიქრია?

- მართლა რომ ცოდვას, ბევრი კაცი დაილუპება, მაგრამ მე ეს ვერ შემაფერხებს. ხალხი ნაყოფიერია, ისევ გამრავლდება.

- ვხედავ, რომ შენ გამსჭვალული ხარ ცხარე სურვილითა, და შენი დაჯერება მე არ შე-

- 100 -

მიძლია. მაგრამ დაგარიგებ კი: ნუ დამავიწყდება, რომ ყველანი როდი გემადრიელებიან, არამედ ბევრმი კიდევაც გწყევლიან და გკიცხავენ; ისიც ნუ გავიწყდება, რომ უკანასკნელი შენი მონა ისე გრძნობს მწუხარებას და მხიარულებას, როგორც თვით შენ, და შენ მთელ

შენს მეფურ დიდებაში ისეთივე უძლური ხარ, როგორც იგი. გახსოვდეს, რომ საჭიროა მხოლოდ ერთმა შენ მხედართაგანმა ისარი გტყორცნოს, ან ერთმა მოსამსახურეთაგანმა სასმელში შხამი ჩაგიწვეთოს, რათა მტვრად იქცეს ყოველი შენი განზრახვა. შენ გარს გახვევიან პირმოთენი. ისინი შენ ღვთაებრივ დიდებას გიძღვნიან ხოლმე და ის წამი, როცა შენ დაიჯერებ, რომ შენ მართლა უმეტესი ხარ, ვინემ უბრალო მომაკვდავი, იქნება წამად შენის დაღუპვისა.

ალექსანდრე გულმოდგინედ უსმენდა დიოგენს, რომლის სიტყვებმა მაზედ საშინლათ იმოქმედეს. მას სურდა სამაგიერო გადაეხადა ბრძნისთვის, და ნაღვლიანად წამოიძახა:

- ნუ თუ მე არაფრით შემიძლია გემსახურო, დიოგენო?

- მე არაფერი მჭირდება. მაგრამ შენ თვითონაც იცი, შენს სამეფოში რავდენი გაჭივრებულია, თუმც გსურს მასიამოვნო, შეამსუ-

- 101 -

ბუქე, რავდენათაც შეგიძლია იმათი გაჭივრებული მდგომარეობა.

- დიოგენო, შენ ბედნიერი ხარ, რომ არაფერი გჭირდება, მაგრამ ჩემი მეგობრობა მაინც მიიღე!

- მაპატიე, ალექსანდრე, მაგრამ მე არ შემიძლია არ გითხრა ის, რასაც ვფიქრობ. მეფეს არ შეუძლია ვისიმე მეგობარი გახდეს და არც შეუძლია მეგობარი იყოლიოს.

- დიოგენო, შენთან თუ ცოტახანს კიდევ დავრჩი, ვგრძნობ, რომ სამუდამოდ შენს ქობში დავიცდი შენთან საცხოვრებლად. მაგრამ ქვეყნისთვის ერთი დიოგენიც საკმაოა;

- ეს არ ვიცი, მაგრამ ეს კი დაბეჯითებით ვიცი, რომ ორ ალექსანდრეს შორის ქვეყანა უთუოდ დაიღუპება.

- შენ მართალი ხარ, მოხუცო, მშვიდობით! და ისინი სამუდამოდ განშორდნენ ერთმანეთს.

XV

მოხუცებულობა და სიკვდილი დიოგენისა.

დიოგენი მოხუცდა და სიკვდილის მოახლოვებას გრძნობდა. მას არასდროს არ შინებია სიკვდილისა და მის მოსვლას გულმაგრად ელოდებოდა.

ხანდახან მოწაფენი ებაასებოდნენ მას სიკ-

ნია თუ არა მას სიკვდილისა. ამაზედ მათ დიოგენი უპასუხებდა: როგორ შეიძლება კაცმა სიკვდილს შეუშინდეს, როცა ის არავის და არას დროს არ უნახავს?

დამშვიდებით იტანდა დიოგენი ზოგიერთების მუქარას, რომელნიც ზოგჯერ მის მოკვლას განიზრახავდნენ.

ერთხელ ქალაქ ათინის მმართველმა კადნიერი პასუხისთვის დიოგენს ხმალი მოუქნია და თან შეჰყვირა: „მე შენ მოგკლავ“!

დიოგენმა მშვიდათ უპასუხა: „შეგიძლია მომკლა, მხოლოდ ამით ვერავის ვერ შეაშინებ, მიტომ რომ მორიელს ანუ რომელიმე ქვემძრომს, გინდ შხამიან მცენარესაც შეუძლიან ესვე შეასრულოს.

როცა დიოგენი მეტად მოხუცდა და დაუძლურდა, ერთი მისი მოწაფეთაგანი, რომელმაც კარგათ ვერ გაიგო იმისი სწავლა-მოდღვრება, ურჩევდა დიოგენს დაეტოვებინა უბინაოდ ცხოვრება და მოხუცების დროს მაინც დამშვიდებით ეცხოვრა თავის მეგობრის სახლში.

„ძლივს მიზანს მივუახლოვდი, ნუ თუ ეხლა, როცა ასე ცოტადა დამრჩენია, შენ გასურს, შევჩერდე და მთელი ჩემი ცხოვრების ნაშრომი დავლუპო“.

ვიღამაც რაკი იმისი სიღარიბე და უსახლკარობა დაინახამ ჰკითხა:

- მოგიფიქრნია მასზედ, თუ ვინ უნდა დაგმარხოს?

დიოგენმა უპასუხა:

- იმან, ვისაც ჩემი ბინა მოუხდება.

ერთხელ დიოგენმა გაიგონა, რომ ერთი კაცი სწუხდა იმის შესახებ, რომ თავის სამშობლოში სიკვდილი არ მომიხდებო.

დიოგენმა დაცინვით უთხრა მას:

- სულელო, ნუ თუ შენთვის სულ ერთი არ არის, რომელ ორმოშიაც გაიხრწნება შენი სხეული?

- როცა დაინახავდა, თუ როგორ ამკობდნენ გარდაცვალებულის სხეულს, სცხებდნენ სუნთან ნელ საცხებელთ და ასხურებდნენ სხვა და სხვა სუნნელოვანი რამეებით, დიოგენი ამბობდა:

- საკვირველი ხალხია, სიცოცხლეში, რო-

ცა ჯანმრთელი სხეულია საჭირო, ისინი ჰქან-
ცავენ მას თავდაუქერლობითა და სხვა და სხვა
ნებათა ღელვითა. როცა კი მოკვდებიან და სხეუ-
ლიც მათთვის არაფრად გამოსადეგია, ცდილობენ,
სამუდამოდ შეინახონ ისა.

ერთხელ დიოგენსა ჰკითხეს, როცა ის მოკვდე-
ბა, რა უნდა უყონ იმის სხეულს? მან უპასუხა:

ახლოს ჯოხი დავიდევით, რათა მტაცებელი
ნადირთ მოგერება შემემლოს.

- მაშინ შენ ხომ ვერას იგრძნობ, როგორ
შესძლებ ჯოხის მოხმარებას?

- მაშ რაღას მეკითხებით? თუმც ვერას ვი-
გრძნობ, სულ ერთი არ არის ჩემს სხეულს რა-
საც უზმენ? თუგინდ ძაღლებმაც შესჭამონ,
ჩემი სიკვდილი იმათ მაინც მოუტანს სარგებ-
ლობას. თუ ვინიცობა იმათაც აღარ მადირსეს

- 104 -

ეს წყალობა, მაშინ მე დამმარხავს მზე, ქარი
და წვიმა. რომელი მეფე იქნება, რომ ამნაირი
დიდება არ შეშურდეს.

დიოგენმა ღრმა მოხუცებულობამდის იცო-
ცხლა. ოთხმოცდა ათი წლისა იყო, როცა
გარდაიცვალა.

ერთხელ, დილით, დიოგენის მოწაფენი,
ჩვეულებისამებრ, იმის ბინაზე მივიდნენ. ის
თავის წამოსასხამში გახვეული იწვა და თით-
ქო ეძინა. მოწაფენი განცვიფრდნენ, რომ
დიოგენს ამდენი ხანი სძინავდა, რაიცა მას არას
დროს არ მოსვლოდა. ცოტა დააცადეს, ბო-
ლოს წამოსასხამი გადახადეს, და მათდა სამწუ-
ხაროდ მასწავლებელი მკვდარი დახვდათ. მათ ისე
მტკიცედ სწამდათ მასწავლებლის სულის ძლიერე-
ბა, რომ ურთიერთშორის ამბობდნენ, ვითომც მას-
წავლებელი თავის ნებით მოკვდა, ე. ი. მხოლოდ
მიტომ, რომ აღარა სურდა მეტი ეცოცხლაო.

იმისი სხეული დაასაფლავეს კორინთში
და ზედ დაადგეს ბრინჯაოს ძეგლი წარწერით:
„დრო და ჟამი სჭამს ქვასაცა და ბრინჯაოსაც,
ხოლო სიტყვანი შენნი დიოგენო, დაშთებიან
უკუნისამდე. შენ ხალხს ასწავებდი სიკეთეს, რო-
მელსაც ისინი თვით შესძლებენ მიაღწიონ. შენ
მათ უჩვენე საშვალეზანი მშვიდი და მხიარული
ცხოვრებისა.“

